

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

Akademien för hållbar samhälls-
och teknikutveckling
Avdelningen för samhällsvetenskap

Samhällsvetenskapliga programmet
Kandidatuppsats i sociologi
SOA 204
15HP

Psykisk funktionsnedsättning och arbetsmarknaden

Författare: Katarina Sohlman

Handledare: Sanja Magdalenic
Examinator: Paul Fuehrer

Västerås, 2012-01-29

Abstract

Denna uppsats syftar till att belysa psykiskt funktionsnedsatta personers arbetssituation samt att ge möjliga förklaringar till den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden. Metoden som används i uppsatsen är en kvalitativ metod där intervjuer med deltagare från den dagliga verksamheten samt med representanter från företag genomförts. Analysmetoden som användes är hermeneutik, där det är den enskilda personens tolkningar som är i centrala samt att sätta in dem i ett större kontext. Resultaten i undersökningen visade att intervjupersonerna från den dagliga verksamheten hade få antal vänner på fritiden, samt att de vänner som de hade, även hade en funktionsnedsättning, vilket kan innebära en försvåring att ta sig in på den reguljära arbetsmarknaden. Företagen beskrev hur arbetssituationen på deras arbetsplatser kan vara stressig vilket försvårar en anställning av funktionsnedsatta personer. Men företagen försökte ändå anpassa sig till de olika funktionsnedsättningarnas behov.

Nyckelord: Reguljär arbetsmarknad, daglig verksamhet, psykisk funktionsnedsättning, socialt kapital

Förord

Flera personer har bidragit till att denna uppsats har kunnat genomföras. Dessa personer skulle jag därför vilja tacka för att belysa just deras inverkan på uppsatsens resultat.

Först och främst skulle jag vilja rikta ett tack till min handledare till uppsatsen, universitetslektor i sociologi, Sanja Magdalenic på Mälardalens högskola, som hjälp mig och stöttat mig när skrivandet har lett till problem. Hon har även visat när jag har varit på rätt väg, samt kommit med förslag på åtgärder när det uppstått problem.

En annan person som inneburit stor hjälp för uppsatsen är Helene Öhrling, verksamhetschef för verksamheter för funktionshindrade i Västersås stad. Hon har kommit med förslag på uppsatsområden som jag kunnat genomföra, med tanke på rimliga omfång och tidsåtgång för uppsatsens karaktär. Detta har resulterat i denna uppsats vilket jag är oerhört tacksam över.

Vidare skulle jag vilja tacka Tina Enström utvecklingspedagog inom Västerås stad, som med sitt engagemang och kunskap sett till att jag har kommit i kontakt med lämpliga intervjupersoner, som besitter den kunskap som krävs för att kunna svara tillfredsställande på mina frågor. Utan Tina Enström medverkan skulle jag inte haft möjlighet att få kontakt med dessa intervjupersoner och då inte kunnat genomföra min uppsats.

Slutligen skulle jag vilja rikta ett stort tack till mina intervjurespondenter framförallt till deltagarna i den dagliga verksamheten som ville ta sig tid att svara på mina frågor. Utan dessa utförliga svar hade uppsatsen inte kunnat genomföras vilket beskriver vikten av deras betydelse.

Intervjupersonerna på företagen har också varit en betydande del i uppsatsen, där svaren har bidragit till en analys som kan belysa olika infallsvinklar av uppsatsens syfte. Därför vill jag även rikta en tacksamhetens tanke till dessa som ville ta sig tid att svara på mina frågor kring sin företagsverksamhet.

Innehåll

Bakgrund	2
Syfte	2
Problemformulering	2
Definitioner	2
Daglig verksamhet.....	3
Funktionshinder	3
Funktionsnedsättning.....	3
Arbetslinjen	4
Psykisk funktionsnedsättning enligt LSS	4
Historik.....	4
Tidigare forskning	6
Livssituationen för psykiskt funktionsnedsatta	6
Segregering i vardagen.....	7
Funktionshinder och arbetsmarknaden.....	8
Funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden	8
Aktuellt projekt.....	9
Delaktighet i forskning.....	10
Internationell forskningsanknytning.....	10
Nätverkets betydelse.....	11
Anpassning av arbetsplats	12
Teori	12
Pierre Bourdieu.....	13
Det sociala kapitalet	14
Erving Goffman.....	14
Wolf Wolfensberger	15
Metod	17
Urval.....	18
Intervjuerna	20
Etiska avväganden.....	22
Konsekvenser	23
Validitet och reliabilitet.....	24

Analysmetod.....	25
Undersökningresultat	26
Respondenterna från den dagliga verksamheten	26
Socialt kapital	26
Erfarenhet av reguljär arbetsmarknad.....	28
Situation på daglig verksamhet	29
Respondenterna från företagen.....	30
Stress	30
Arbetsplatsens arbetssituation och anpassningsförmåga.....	30
Förklaring till den låga andelen på reguljära arbetsmarknaden.....	31
Resultatdiskussion.....	32
Kapitalinnehav.....	32
Stigmatisering.....	33
Kontakten med arbetsmarknaden	35
Segregering.....	37
Inkludering	39
Ekonomins påverkan	41
Slutdiskussion och Slutsatser	41
Framtida forskning	43
Självkritik	43
Referenser.....	44
Bilaga 1 Intervjuguide till deltagare på daglig verksamhet.....	46
Bilaga 2 Intervjuguide till företag	47

Bakgrund

Denna uppsats belyser psykiskt funktionsnedsatta personers arbetssituation, både inom den dagliga verksamheten där flest inom gruppen arbetar, men också hur just dessa personers möjligheter ser ut på arbetsmarknaden. I den aktuella samhällsdebatten betonas just nu arbetslinjen som en viktig komponent för ett bra samhälle, där alla ska bidra utefter sina förmågor, men där det finns en grupp människor som inte lyckas delta i lika stor utsträckning som andra på den reguljära arbetsmarknaden, och på så sätt inte innefattas av arbetslinjen. Denna grupp är funktionshindrade personer¹, där en avgränsning kommer att ske genom att enbart se till de psykiskt funktionsnedsatta personer som deltar i den dagliga verksamheten. Av alla funktionsnedsatta människor är det just psykiskt funktionsnedsatta personer som har lägst andel på den reguljära arbetsmarknaden där enbart 41,4% av samtliga psykiskt funktionsnedsatta är sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden.² Det är utifrån detta påstående som jag med min uppsats vill ge möjliga förklaringar till, samtidigt som den kan ge en allmän ökad kunskap kring de psykiskt funktionsnedsatta personernas situation på arbetsmarknaden genom att belysa ämnet. Jag anser att detta ämne bör belysas då arbetet har en stor betydelse för funktionsnedsatta personer, framförallt för den inkluderande faktorn som ett arbete innebär.³

Syfte

Syftet med uppsatsen är att belysa psykiskt funktionsnedsatta personers arbetssituation samt att ge möjliga förklaringar till den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden, utifrån den fakta som uppsatsen genererar. För att kunna uppfylla detta ska två problemformuleringar besvaras.

Problemformulering

- Hur upplever deltagaren i den dagliga verksamheten sin arbetssituation?
- Hur ser företagen på att anställa en person med psykisk funktionsnedsättning?

Definitioner

För att undvika missförstånd samt underlätta läsningen presenterar jag nedan ett antal definitioner av begrepp som används i uppsatsen.

¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/13767/a/182594>, 2011-12-19 kl 12.25

² Sjöberg M, Arbetsliv och funktionshinder, 2002, s.64

³ Tideman M, Perspektiv på funktionshinder och handikapp, 2000, s. 56

Daglig verksamhet

”För personer med utvecklingsstörning eller autism (eller autismliknande tillstånd) samt personer med hjärnskada orsakad i vuxen ålder. Daglig verksamhet är för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig”. ”Skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i 1 §. Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra”⁴

Detta är den juridiska definitionen i lagen om särskilt stöd för vissa funktionshindrade, LSS, på vad en daglig verksamhet är. Dessa verksamheter kan också kallas för dagcentra, och är en form av sysselsättning för personer som omfattas LSS, vilket nämns i citatet ovan. Vilka aktiviteter som genomförs beror på personalens och deltagarnas intressen och kompetenser, men ofta genomförs paketeringsarbeten till företag eller hantverksarbeten så som textilarbete. På senare år har fler dagliga verksamheter gått mot att vara en pedagogisk och konstnärlig verksamhet. Ersättningen som deltagarna får är främst habiliteringsersättning som är tänkt att täcka utgifter som den dagliga verksamheten kan innebära. Övrig ersättning kan vara handikapp- sjuk- och aktivitetsersättning.⁵

Funktionshinder

”Begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen”.⁶

Funktionsnedsättning

”Nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning uppstår till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana skador, tillstånd eller sjukdomar kan vara av bestående eller övergående natur”.⁷

Definitionerna om funktionsnedsättning och funktionshinder används likvärdigt i uppsatsen trots den nyansering som kan utläsas av de olika begreppen. Denna användning motiveras med att den litteratur som presenteras i uppsatsen varierar begreppen samt vill jag ge läsaren en varierande text som växlande av begreppen medför. Jag avgränsar även uppsatsen genom att inte diskutera begreppens betydelse vidare.

⁴ <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1993:387>, 2011-09-27 kl 15.25

⁵ Larsson P. O, Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetets mening, 2006, s.9-10

⁶ <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/funktionsnedsattningochfunktio>, 2011-09-27 kl15.30

⁷ <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/funktionsnedsattningochfunktio>, 2011-09-27 kl 15.31

⁹ <http://www.ne.se/arbetslinjen>, 2011-09-27 kl 15.32

Arbetslinjen

”En huvudprincip i svensk arbetsmarknads- och socialpolitik som innebär att man i första hand ska erbjuda arbete eller utbildning i stället för understöd eller bidrag till dem som blivit arbetslösa”⁸

I uppsatsens inledning klarläggs arbetslinjens betydelse i samhället, därför presenterar jag en definition på begreppet för att underlätta förståelsen för läsaren.

Psykisk funktionsnedsättning enligt LSS

”1 § Denna lag innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,
2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller
3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service”⁹

När jag använder mig av begreppet psykisk funktionsnedsättning i uppsatsen utgår jag från de funktionsnedsättningar som omnämns i LSS, lagen om särskilt stöd för vissa funktionshindrade. Detta för att det huvudsakliga ämnet för uppsatsen är daglig verksamhet vilket innebär att jag avgränsar mig till dessa funktionsnedsättningar som har rätt till denna insats.

Historik

För att förstå varför situationen för de psykiskt funktionsnedsatta ser ut som den gör idag presenterar jag en kort historisk bakgrund som bygger på en sammanställning av Magnus Tidemans bok ”Perspektiv på funktionshinder och handikapp”.

Under Sveriges period som jordbruksland var funktionsnedsatta personers situation väldigt olika precis som idag, beroende på funktionsnedsättningens grad. De som kunde hjälpte till i så stor utsträckning som möjligt på gårdarna medan andra var i behov av mer stöd. Det gemensamma var att de var beroende av att andra försörjde dem, främst var det socknen som stod för detta men även andra hjälpsamma privatpersoner. Däremot var det fler svårigheter för de med psykiska funktionsnedsättningar än för de som hade en annan typ av funktionshinder. De personer med psykiska funktionsnedsättningar blev oftare bortlämnade till så kallade dårhus. I mitten på 1800-talet inrättas en lag om fattigvårdsstugor där de personer i socknen som inte kunde försörja sig hamnade, som till exempel gamla och funktionshindrade.

⁸ Tideman M, 2000, s.50-52

⁹ <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930387.htm>, 2012-01-27, kl 18.22

Attityderna från samhället om personerna i fattigstugan var att de inte hade gjort rätt för sig och att de fick skylla sig själva att de var i den situationen de var.¹⁰ I slutet av 1800-talet kom synsättet att funktionshinder kunde botas med hjälp av utbildning. Detta innebar att bland annat att blinda barn fick gå i särskilda skolor som byggdes för detta ändamål. De utvecklingsstörda personerna blev däremot tidigt i livet separerade från gruppen funktionshindrade och övriga samhället, i och med att de fick en separat lagstiftning som innebar ett liv på en sluten institution med strikt utbildning och uppfostran.¹¹

Det var först med industrialiseringens intåg som funktionsnedsättning hos en person blev ett betydande problem för samhället. Alla funktionsnedsättningar kunde inte anpassas efter ett arbete i en fabrik.¹² Samtidigt vid denna tidpunkt, slutet på 1800-talet, började samhället präglas av idéer som betonade människans släkte som hotat samt vikten av att behålla kvalitén på detta. Resultatet blev en rädsla att barn som inte var önskvärda i samhället kunde bli fler om personer som inte var ansvarsfulla fick välja fritt ifall de ville ha barn eller inte. Resultatet blev att staten inrättade ett rasbiologiskt institut i Uppsala 1921 efter en stor majoritet av landets politiker ställt sig bakom förslaget. Nio år senare inrättades lagar om sterilisering, förbud mot att ingå äktenskap och abortlagstiftning för personer med psykisk funktionsnedsättning, grundat på arvshygieniska motiv. 1941 grundades ytterligare en lag som innebar tvångssterilisering för personer med sinnesslöhet eller en sinnessjukdom. Lagen var en av de hårdaste internationellt sätt kring förbud för fertila personer med psykiska funktionsnedsättningar.¹³

I början av 1950-talet men framförallt på 1960-talet började en ifrågasättning av de institutioner, bland annat vårdhem, som många personer med psykiska funktionsnedsättningar levde på. Samhället började nu att försöka inkludera funktionsnedsatta personer mer i samhället genom att ersätta anstalterna med den offentliga vården. Från att ha varit en elev på en anstalt skulle nu framförallt den psykiska funktionshindrade personen vara en patient som tog emot vård och åtgärder från landsting och kommuner för att klara sin vardag.¹⁴

På 1980 tog kommunerna över ansvaret allt mer för de funktionsnedsatta personerna i och med nya lagar som inrättas, till exempel en nya hälso- och sjukvårdslag. Denna lag fungerar som en ramlag, där kommunerna och landstingen i princip får bestämma

¹⁰ Tideman M, 2000, s. 209

¹¹ Tideman M, 2000, s. 210

¹² Tideman M, 2000, s. 209

¹³ Tideman M, 2000, s. 186

¹⁴ Tideman M, 2000, s. 211

innehållet själva. 1989 genomfördes en utredning om hur funktionshindrade personers situation blivit, där resultatet blir LSS, lagen om särskilt stöd för vissa funktionshindrade. Denna lag ska bland annat ge framförallt utvecklingsstörda personer det stöd från samhället som de kan behöva för att kunna utveckla sin livsstil på bästa sätt. Pengar och åtgärder ska läggas på en individ som då ska kunna öka sitt deltagande i samhället.¹⁵

Tidigare forskning

Nedan presenteras resultat från tidigare forskning inom ämnet psykiskt funktionsnedsatta och arbetsmarknaden. Jag utgår ifrån ett antal källor som jag anser ger en tydlig bild av hur situationen ser ut för psykiskt funktionsnedsatta i relation till arbetsmarknaden samt forskning som kan vara en grund för mig när jag ska besvara mina frågeställningar. Jag har också valt att presentera undersökningar som ger en generell bild av hur livssituationen ser ut för många psykiskt funktionsnedsatta för att kunna legitimera mina resonemang och reflektioner i uppsatsen. Hänvisningar till källorna görs fortlöpande i texten med notsystem.

Livssituationen för psykiskt funktionsnedsatta

Ett arbete har en stor betydelse för en människas liv, där den första och mest grundläggande innebörden som ett arbete innebär är de ekonomiska faktorerna. För många funktionshindrade blir ett arbete med lön en utväg att kunna utveckla sitt liv som denne själv vill, tack vare en ekonomisk grund att stå på. Genom detta kan ett normalt liv i jämförelse med andra i samhället ha möjlighet att uppnås.¹⁶ Förutom den ekonomiska innebörden betyder ett arbete en större inkludering i samhället för personer med funktionsnedsättning. Genom ett arbete byggs sociala kontakter upp samtidigt som den individuella utvecklingen i och med den roll som ett yrke innebär, är väldigt viktigt för att förhindra en segregation mellan de som har ett funktionshinder och de som inte har det. Trots dessa skäl till arbetets viktiga betydelse för funktionshindrade är det just dessa personer som först blir av med sin anställning när en arbetsplats måste säga upp anställda.¹⁷

Av alla människor i samhället är de utvecklingsstörda personerna de som har den absolut sämsta privatekonomin, då dessa personer väldigt sällan har ett arbete som de kan försörja sig på.¹⁸ När det gäller de sociala relationerna är det ungefär 95% av personerna med utvecklingsstörning som lever ensamma utan partner, detta kan jämföras med 38% i den övriga befolkningen. En gång i månaden träffar en tredje del av de utvecklingsstörda sin

¹⁵ Tideman M, 2000, s. 212

¹⁶ Tideman M, 2000, s. 50-52

¹⁷ Tideman M, 2000, s. 56

¹⁸ Tideman M, 2000, s. 57-58

familj, medan ungefär 13% av resten av befolkningen har denna ringa kontakt med sina anhöriga. Fritidsysselsättningen som flest personer inom gruppen ägnar sig åt är promenader, lyssna på musik och titta på TV.¹⁹ I det stora hela kan en jämförelse med övriga befolkningen konstatera att personer med psykisk funktionsnedsättning gör visserligen ungefär lika aktiviteter som övriga befolkningen men det sker mer sällan. Mer än hälften av alla psykiskt funktionsnedsatta personer känner att de är ensamma samt att mer kontakter med andra människor skulle vara önskvärt. För att förbättra situationen kan ett mer integrerat boende för de funktionsnedsatta personerna vara en bra början för att öka antalet kontakter samt ge en bra möjlighet till att kunna skaffa fler bekanta.²⁰

Segregering i vardagen

Hur de sociala banden formas mellan personer med funktionsnedsättning, främst utvecklingsstörning, och personer utan funktionsnedsättning kan förklaras med begreppet ”vardagslivets naturliga segregation”. Detta innebär att mötet mellan två främlingar som till slut kan leda till en vänskap eller liknande, beror på en relation som bygger på att båda parterna väljer varandra ömsesidigt. I dessa relationer väljs ofta personer med utvecklingsstörning bort, som förklaras genom ett kulturellt mönster, där vi ständigt valt och vänt oss bort från personer som avvikit, utomsöcknen och från andra länder för att nämna två exempel. Detta avstånd bär vi med oss även när vi fysiskt är nära personen som till exempel i en mataffär, det invanda att inte ta kontakt med den avvikande är det som styr vår handling. Att försöka inkludera personer i en gemenskap till exempel i en skola eller på en arbetsplats har ingen stor betydelse, då vi trots detta inte väljer ut personerna till någon närmare vänskap. Våra identiteter och sociala roller kan också förklara fenomenet ytterligare. I och med att vi lever i samhällen och i och med detta alla dessa personligheter och människor som vi möter, måste vi hitta någon eller några som just vår identitet och intressen stämmer överrens med, till exempel samma yrke, för att få vår egen sociala roll bekräftad.²¹ Vi kan inte ha kontakt med alla vilket resulterar i ett urval av personer som tycker och ser ut som oss själva. Likheten som vi hittar hos våra likasinnade inger en trygghet som blir vår fasta punkt när vi omges av så pass många olika identiteter.²² Genom att systematiskt undvika att omge oss med personer som har lägre social status och på så sätt mindre värda i normens ögon, undviker vi också att bli förknippad med denna grupp människor. Vi försöker hela tiden gynna oss själva genom att

¹⁹ Tideman M, 2000, s. 58-59

²⁰ Tideman M, 2000, s. 77-78

²¹ Tideman M, 2000, s. 244

²² Tideman M, 2000, s.245

välja ut de personer som ger oss mest i utbyte tillbaka samt de som har flest likheter med oss.²³

Funktionshinder och arbetsmarknaden

Den grupp av de funktionsnedsatta som har lägst andel på arbetsmarknaden är de med en psykisk funktionsnedsättning, medan de som har högst andel är de som är syn eller hörselsvaga, följda av astmatiker och allergiker²⁴. Men det finns fler faktorer som påverkar en persons anställningsbarhet förutom funktionsnedsättningen. Ålder och kön är faktorer som även dessa påverkar möjligheten att få ett jobb, samtidigt som utbildning har en stor betydelse för att öka chanserna till ett inträdande på arbetsmarknaden.²⁵ Väl inne på den reguljära arbetsmarknaden kan även stressen samt det höga tempot på en arbetsplats leda till problem för en psykiskt funktionsnedsatt person.²⁶

Ungefär 14% av arbetsgivarna i Sverige har övervägt att anställa en person med ett funktionshinder. Den offentliga sektorn rekryterar en funktionshindrad person oftare än den privata sektorn, men de privata företagen gav oftare en fast anställning till skillnad från skattefinansierade arbetsplatser. En av de största anledningarna till att arbetsgivarna sällan anställer en person med ett funktionshinder är okunskap kring funktionsnedsättningen samt att de underskattar den funktionshindrade arbetstagarens förmågor och kompetenser samt enbart ser funktionsnedsättningen som ett hinder i arbetet.²⁷

Funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden

De funktionsnedsatta personer som har en anställning på den reguljära arbetsmarknaden deltar trots detta inte på samma villkor som andra i arbetslivet, mycket på grund av att deras arbetssituation sällan leder till en fullt inkluderad sådan. Ofta hamnar de i en underordnad situation trots att de kämpar för att komma bort från den. Samtidigt blir de ofta utsatta för överkrav, vilket innebär att arbetsplatsen erbjuder dem för svåra uppgifter i förhållande till vad de klarar av.²⁸ Arbetet betydelse är trots detta en viktig del i den sociala integreringen i och med att en anställning på en arbetsplats på den reguljära arbetsmarknaden ger en gemenskap och yrkesroll. Dock har personerna som har dolda funktionsnedsättningar, det vill säga en funktionsnedsättning som inte syns vid en första anblick, en svårare situation då de oftare än andra blir utsatta för överkrav i arbetsuppgifterna. Detta beror främst på att deras

²³ Tideman M, 2000, s. 246

²⁴ Sjöberg M, 2002, s.64

²⁵ Sjöberg M, 2002, s.66-70

²⁶ Sjöberg M, 2002, s.39-40

²⁷ Sjöberg M, 2002, s.43

²⁸ Larsson P.O, 2006, s.172

arbetsplats ofta är en affär, där kunderna på varuhuset bemöter dem utan vetskap om deras funktionsnedsättning vilket leder till frågor som den funktionsnedsatta personen inte kan svara på.²⁹ En motsats till detta kan också inträffa. Efter en process att tillslut övervunnit sin funktionsnedsättning i och med sin anställning, kan för lätta arbetsuppgifter förstöra den självbild som dessa personer byggt upp.³⁰

Vad det gäller storleken på arbetsplatser har större företag en försvårad integrering i och med att formaliserade aktiviteter som personalmöten inträffar, då de funktionsnedsatta personerna sällan deltar. På mindre arbetsplatser är de funktionshindrade anställda både mer integrerade i arbetsprocessen men också i den sociala samvaron.³¹ Under åren har det blivit allt svårare för psykiskt funktionshindrade personer på arbetsmarknaden, vilket resulterat i allt fler personer deltar i daglig verksamhet, samt allt färre på den reguljära arbetsmarknaden. Arbetena som erbjuds inom daglig verksamhet liknar inte alltid ett ”vanlig” arbete vilket innebär att det är långt ifrån en arbetsplatskultur på verksamheten, som i sin tur kan försvåra arbetssituationen när den funktionsnedsatta personen väl kommer ut på den reguljära arbetsmarknaden.³²

Aktuellt projekt

Personer med intellektuella funktionsnedsättning på den reguljära arbetsmarknaden kan uppleva en bättre arbetssituation med rätt stöd i sitt arbete. En metod som används är ”supported employment” som går ut på att personen först ska hitta en arbetsplats, för att därefter få det stöd som denne kan behöva utefter de personliga förutsättningar som finns just på den arbetsplatsen. En variant av supported employment är IPS, Individual Placement Support, som används i ett projekt i Malmö, där olika aktörer till exempel en personlig jobbcoach, samarbetar med att leta lämpliga arbeten tillsammans med den funktionsnedsatta personen. Resultaten visar att personer som deltagit i IPS i större utsträckning än de som inte hade denna insats, har tillbringat mer tid på den reguljära arbetsmarknaden istället för praktik och träning för att kunna utföra ett visst jobb. Utgångspunkten är att den enskilda personen ska vara expert på sig själv och därmed sina förmågor som leder till att denne slipper bli tillsagd vad denne kan och vad den inte kan, av olika myndighetspersoner. Det enda som begränsar individen att hitta ett jobb på den reguljära arbetsmarknaden är den egna

²⁹ Larsson P.O, 2006, s.177

³⁰ Tideman M, 2000, s. 291

³¹ Larsson P.O, 2006, s.147

³² Larsson P.O, 2006, bilaga 1

motivationen.³³ En av de viktigaste faktorerna för att IPS ska fungera är nätverket runt personen däribland coachen, vännerna, familjen samt myndigheter som ska stötta individen i arbetssökandet.³⁴

Delaktighet i forskning

Mycket av den forskning som bedrivs kring personer med funktionsnedsättningar genomförs av forskare utan funktionshinder. Detta har framförallt handikapprörelsen varit emot och har därför under lång tid strävat för att fler personer med funktionsnedsättningar ska vara delaktiga utefter sina förutsättningar i forskningen som berör dem. Denna aspekt är viktig, dels ur en kvalitetssäkring av forskningen i och med att den verkligen leder till något som hjälper personerna, men också ur ett demokratiperspektiv då det trots allt är de som forskningen handlar om som ska vara delaktiga i forskningsprocessen.³⁵

För att möta de olika funktionsnedsättningarnas behov, försöker nya metoder etableras i forskningsprocessen, till exempel med rollspel och bilder istället för traditionella seminarier och undervisningsformer. Nya kurser startas på universitet för funktionsnedsatta personer, där större inblick i forskarprocessen ses som det främsta målet med utbildningen. Det är även viktigt med fler dialoger forskare och funktionsnedsatta personer emellan, då forskningen måste göra nytta i vardagen, det vill säga minska risken att forskare tar fram hjälpmedel som inte är till någon nytta för den funktionsnedsatta individen.³⁶

Internationell forskningsanknytning

Det finns en del internationell forskning på området där mina val av artiklar fallit på två stycken, varav den ena berör sociala nätverk för personer med svår funktionsnedsättning och den andra kring inkludering, främst inom forskningsvärden. Artikeln "The pearl in the middle: A case study of social interactions in an individual with a severe intellectual disability" valdes på grund av att den belyser nätverkets betydelse kring en funktionsnedsatt person, samt hur även de avlönade personerna kring individen upplevs av denna, vilket jag anser som viktig grund i min analys av framförallt det sociala kapitalet i min uppsats.

Den andra artikeln är vald för dess konkreta exempel på hur en arbetsplats, i det här fallet ett forskningsteam, anpassar sig och ser den unika kunskap som en funktionsnedsatt person har som ingen av de andra forskarna besitter. Denna artikel är "Reflections on doing inclusive research in the "Making Life Good in the Community" study" som belyser hur den kunskap

³³ Forskning om funktionshinder pågår, 4/2010, s.4

³⁴ Forskning om funktionshinder pågår, 4/2010, s.5

³⁵ Forskning om funktionshinder pågår, 3/2010, s.2

³⁶ Forskning om funktionshinder pågår, 3/2010, s.3

som en funktionsnedsatt person har kan bli eftertraktad som i sin tur kan ha inverkan på självförtroende och självbilden för personen.

Nätverkets betydelse

Artikeln om sociala nätverk "The pearl in the middle: A case study of social interactions in an individual with a severe intellectual disability" utgår från en funktionshindrad person i Australien som har mycket ringa möjligheter till kommunikation med tal, skrift och bildminne.³⁷ Den främsta kommunikationsmetoden uppgavs vara med små lättare ord och med kroppsspråk. Från politisk håll i Australien vill man förbättra inkludering och delaktighet samtidigt som marginaliseringen ska försvinna allt mer för personer med framförallt psykiska funktionsnedsättningar. Denna forskning utgick från undersökningar som visat att personer med funktionshinder ungefär har fjorton personer i sitt sociala nätverk, där familjemedlemmar är inräknat. En viktig åsikt från handikapporganisationerna i landet, pekar på hur inkluderingen ofta är svår att nå upp till, samt att det egentligen skulle vara lätt att åstadkomma ifall en respekt fanns människor emellan. Dock försvåras både bildandet av nätverk och kontakter med att olika funktionsnedsättningar har brister i den språkliga kommunikationen.³⁸

När vårdinstitutionerna i Australien lades ner på 70-talet, blev många psykiskt funktionsnedsatta bosatta på gruppboende, där en grupp på fem till sex personer med funktionsnedsättning bor tillsammans med personal. Denna grupp gör sedan aktiviteter i samhället, men oftast enbart med de andra som bor på gruppboenden, utan utomstående som genomför samma aktiviteter samtidigt. Personalen och andra avlönade personer i relation till den funktionsnedsatta individen ingår på så sätt i dennes nätverk, vilket kan bli problematiskt ifall någon måste sluta eller andra omorganiseringar i verksamheten som gör att kontakten blir påverkad. Denna relation som är så viktig för den funktionsnedsatta personen, har även den aspekten att den inte är frivillig då det är personalens jobb att finnas som vän och stöd.³⁹

Personen i denna studie har också valt att inte delta fullt ut i det offentliga sociala livet dels på grund av sitt funktionshinder som begränsade ett deltagande fullt ut, men också på grund av hur det skulle påverka henne negativt i och med brist på kontakter att kunna göra dessa aktiviteter med.⁴⁰ Forskningen visar också att de aktiviteter som personen deltog i nästan enbart var med andra med funktionshinder och i de fall som dessa aktiviteter

³⁷ Johnson H mfl, The pearl in the middle: A case study of social interactions in an individual with a severe intellectual disability, 2010, s.175

³⁸ Johnson H, 2010, s.175-176

³⁹ Johnson H, 2010, s.176

⁴⁰ Johnson H, 2010, s.182

var ute i samhället och inte på den dagliga verksamheten, var det för det mesta exkluderade från samhället i stort och enbart i grupp med samma personer som på den dagliga verksamheten. Slutsatsen som forskarna drar av detta är att inkluderingen inte enbart kan vara att låta funktionsnedsatta personer delta i olika aktiviteter i samhället, utan att fler personer bör bli en del av deras nätverk obetalt. I detta fall klarade personen inte av att delta fullt ut i samhället, utan nätverk var nyckeln till att kunna träffa personer utanför familjen.⁴¹

Anpassning av arbetsplats

I den andra artikeln med internationell anknytning beskrivs forskning där en intellektuell funktionshindrad person är med i ett forskningsteam och själv bedriver undersökningar. Forskningen berör situationen på olika gruppboendestäder för funktionsnedsatta i Australien, där den funktionshindrade personen deltar i efterforskningen genom att dels själv berätta, tolka och kritiskt granska olika gruppboendestäder, men samtidigt vara deltagande i forskningsprocessen kring hur boenden kan utvecklas.⁴² En av frågeställningarna som den funktionsnedsatta forskaren skulle besvara var hur hemtrevliga gruppboendestäderna var i förhållande till varandra.⁴³ En del svårigheter uppstod, framförallt genom att forskarna försökte undervisa den funktionsnedsatta forskaren med klassrumsliknande metoder kring hur forskning och forskningsprocessen gick till, vilket inte uppskattades av denna. Dock förbättrades situationen i och med en förändring i undervisningsstilen som bättre var anpassad efter den funktionsnedsatta forskarens behov.⁴⁴

Teori

Den teori som jag valt att utgå ifrån är Pierre Bourdieu, Erving Goffman och Wolf Wolfensbergers. Dessa tre teorier valdes för att ge en bred grund för min uppsats där jag anser att alla tre behövs för att kunna uppfylla syftet med uppsatsen. Pierre Bourdieu valdes för hans teori i boken "Praktiskt förnuft", främst med delen om det sociala kapitalet, påvisar hur olika kapitalarter påverkar en persons livssituation. Den kapitalart som jag anser som mest intressant är det sociala kapitalet då Robert Putnam påvisar i boken "Den ensamme bowlaren" att det sociala kapitalet har stor betydelse för personernas situation på arbetsmarknaden, vilket jag såg som intressant att knyta an till personer med en psykisk funktionsnedsättning. Detta kan då hjälpa mig i en belysning av psykiskt funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden.

⁴¹ Johnson H, 2010, s.184

⁴² Bigby C & Frawley P, Reflections on doing inclusive research in the "Making Life Good in the Community" study, 2010, s. 53

⁴³ Bigby C, & Frawley P, 2010, s.55

⁴⁴ Bigby C, & Frawley P, 2010, s.57

”Stigma, den avvikandes roll och identitet” av Erving Goffman utsågs då detta verk belyser stigmatisering vilket jag ansåg mig kunna behöva i analysen av arbetssituationen på den dagliga verksamheten. Genom att kartlägga det relevanta för syftet i uppsatsen ur Goffmans teori, ville jag se ifall arbetssituationen, den dagliga verksamheten, kunde påverka en psykiskt funktionsnedsatt persons möjlighet på den reguljära arbetsmarknaden ur ett perspektiv av stigmatisering.

Wolf Wolfensberger utvaldes till en tredje teoretiker då teorin analyserar hur sociala roller bildas samt hur dessa värdesätts i samhället. Samtidigt är en viktig del i teorin hur en grupp i samhället får olika förväntningar på sig av samhället som i sin tur påverkar hur personerna i gruppen ser sig själva. Detta anser jag som intressant för min uppsats i och med att se hur detta kan påverka chanserna på arbetsmarknaden för psykiskt funktionsnedsatta personer. Berth Danermarks tolkningar av Wolfensbergers teorin i boken ”Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp” valdes då de belyser teorin just kring de funktionsnedsatta personerna samt valt ut de mest centrala ur en sociologisk synvinkel ur teorin.

Pierre Bourdieu

Pierre Bourdieu, sociolog, påvisar i boken ”Praktiskt förnuft” olika arter av kapital, tillgångar, som den enskilda individen kan skaffa på olika sätt. En av dessa kapitalarter är det ekonomiska kapitalet som syftar på de pengar som en individ har som tillgång. En annan art är det kulturella kapitalet som främst är den utbildning som någon fått via utbildningssystemet. Ett tredje kapital är det symboliska kapitalet som beskriver den prestige och ära en person har, det vill säga hur människorna runtomkring en tycker att denne är. Dessa åsikter och smaker, om vad som är positivt att ha och hur man får sin prestige, kallar Bourdieu för habitus och det som främst bestämmer vad som är ett bra habitus är överklassen i ett samhälle.⁴⁵ Det kapital som nämns som nummer fyra är det sociala kapitalet som i princip kan beskrivas som de sociala band en person har, nätverk, familj och vänner.⁴⁶

Teorin säger att alla personer, och den grupp som dessa individer tillhör, har olika positioner i samhället, beroende på dess innehav av de fyra olika kapitalarterna. Genom ett högt kapitalinnehav får individen en bättre position i samhället vilket medför fördelar i många olika fält. Ett fält är som ett slags område i samhället, till exempel konsumtion, sport eller politik. Inom dessa fält gör vi olika val beroende på våra preferenser och habitus. Genom

⁴⁵ Bourdieu P, Praktiskt förnuft, bidrag till en handlingsteori, 2004, s.16-18

⁴⁶ Broady D, Sociologi och epistemologi, om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin, 1990,s.9

olika val inom fälten, grundade på vårt kapitalinnehav och vårt habitus, påverkas vår sociala position.⁴⁷ Den position som någon har i samhället, det sociala rummet, påverkas av och ses ur det perspektiv som den andel kapitalarter som individen har. Det vill säga att ett fenomen som ses som orättvist av en person på grund av just dennes låga kapitalinnehav, kan i någon annans ögon med mer kapital vara rättvist. Kapitalinnehavet påverkar därmed även personernas förmågor och vilja att förändra situationer i det sociala rummet.⁴⁸

Det sociala kapitalet

Enligt Bourdieu är det sociala kapitalet de band och som knyter an personer till varandra inom en familj, släkt eller andra kontakter. Genom dessa band reproduceras alla olika kapitalarter mellan medlemmarna i gruppen. Varje individ i gruppen har sin specifika position och på så sätt ett visst inflytande som denne sedan sprider vidare till medlemmarna i och med det sociala kapitalet som finns mellan dessa. Det sociala kapitalet blir en viktig del när det gäller att ta till vara på de andra kapitalarterna på bästa sätt.⁴⁹ Ett exempel som detta blir tydligt inom är på arbetsmarknaden som oavsett utbildningsgrad kräver bekanta och kontakter som kan hjälpa en individ till ett arbete, vilket Robert Putnam påvisar i sin bok ”Den ensamme bowlaren” utifrån sin uppfattning av begreppet.⁵⁰

Erving Goffman

Erving Goffman, amerikansk professor i sociologi, har utvecklat en teori kring stigma, som presenteras i boken ”Stigma, den avvikandes roll och identitet”. Den går kortfattat ut på att när vi träffar en ny människa som vi inte känner sedan tidigare tillskriver vi denna person vissa specifika egenskaper utifrån våra fördomar kring hur denna person bör vara utefter dess utseende. När vi sedan lär känna personen kan vi upptäcka att den har någon egenskap som beroende på det kulturella sammanhanget som vi lever inom, är mindre önskvärd. Vid det ögonblicket förvandlas personen till någon som vi vill undvika, vilket ofta resulterar i en behandling som är skamlig och förnedrande på grund av sin avvikelse från det normala. Detta gör att personen får ett märke, ett stigma, att denne inte är som alla andra. De egenskaper som inte är eftertraktade i vårt samhälle som en individ har blir dock inte behandlade på samma sätt. Enbart de egenskaper som vi anser inte passar på en viss persontyp grundat på våra fördomar resulterar i en stigmatisering.⁵¹ Det bör dock poängteras att de egenskaper som inte

⁴⁷ Bourdieu P, 2004, s.15-16

⁴⁸ Bourdieu P, 2004, s.23

⁴⁹ Broady D, 1990, s.9

⁵⁰ Putnam R, Den ensamme bowlaren, 2006, s.19

⁵¹ Goffman E, Stigma den avvikandes roll och identitet, 2001, s.12

är eftersträvade är beroende på vilken relation dessa befinner sig i och mellan vilka grupper som värderar egenskapen. En egenskap kan vara åtråvärd bland personer i en viss grupp, men inte i en annan.⁵²

I teorin presenteras tre olika sorter av stigma, som alla bidrar till en sämre situation för individen. Det första stigmat är en relaterat till kroppen, där en avvikelse från den normala kroppen leder till en stigmatisering. En annan sort är kopplat till den personliga karaktären vilket till exempel innebär en psykisk funktionsnedsättning. En tredje faktor som kan leda till en stigmatisering är beroende av personens ursprung där faktorer som har med personens rötter att göra, påverkar hur behandlingen av personen blir. Olika egenskaper som dessa tre olika faktorer medför kan innebära att en person som skulle kunna accepteras i ett samhälle, blir utstött på grund av en egenskap som de andra i samhället anser som avvikande. Detta handlande av den avvikande resulterar i diskriminering.⁵³

Teorin tar också upp begreppet ”vis person” som är en person som accepterar den stigmatiserade personen som denne är. Med hjälp av kunskap, genom sitt yrke eller sociala band till stigmatiserade personer, blir denne fullt inkluderad i den stigmatiserade personens värld.⁵⁴ Vidare får en stigmatiserad person berättat för sig från samhället att denne är en del av en större grupp, men lite annorlunda ändå. Det vill säga att samhället ofta förmedlar allas lika värde, samma rättigheter och så vidare, men att samtidigt påpeka personens hinder jämfört med andra. Teori hävdar att de olikheter som finns mellan människor inte ska dementeras, utan problemet har sin grund i samhällets attityder. Det är när samhället definierat det avvikande samt förmedlar åsikter om hur dessa ska bemötas som den avvikande egenskapen får sin innebörd.⁵⁵

Wolf Wolfensberger

Bert Danermark har sammanställt socialpsykologen Wolf Wolfensbergers teori i boken ”Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp”, om hur de sociala rollerna formas i samhället, vilket är de tolkningar som jag utgår ifrån i presentationen av teorin. Enligt boken menar teorin att rollerna i ett samhälle utdelas och värderas, där de lägsta placeringarna ges till personer som är utvecklingsstörda men även till andra funktionsnedsättningar som är avvikande från det normala.⁵⁶ Teorin säger att det är en elit eller en överklass i samhället som har det bäst ställt, vilket också gör att det är dessa personer

⁵² Goffman E, 2001, s.13

⁵³ Goffman E, 2001, s.14

⁵⁴ Goffman E, 2001, s.37-38

⁵⁵ Goffman E, 2001, s.129

⁵⁶ Danermark B, Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp, 2005, s.37-39

som avgör vilken roll andra i samhället får. Genom en viss roll som någon annan ger oss, ser vi också på oss själva ur ett viss perspektiv, vilket i sin tur även leder till att utomstående grundar sin behandling av dessa personer på deras sociala roll, vilket ofta visar sig i diskriminering och olika segregeringseffekter i samhället.⁵⁷ Det som styr våra fördomar om en viss grupp eller en viss person är dels grundade på våra tidigare erfarenheter, men främst på hur samhället värderar och ger just denna grupp sin roll. En viktig och betydelsefull grupp får en högre social roll, medan det blir en sämre position i samhället för den individ som tillhör en mindre värdefull grupp i samhällets ögon. En annan viktig del i hur vi bemöter en främmande person är hur den fysiska och sociala omvärlden ser ut just då, vilket menar var personen agerar i samhället, på vilka fysiska platser tillbringar den sin tid samt hur samhällsinstitutionen är placerad och vilket utseende denne har. Detta påverkar också vår bild av hur mycket värde personen får av samhället.⁵⁸

Hur individen blir bemött är till stor del grundat på de krav och förväntningar som vi vanligtvis har om olika grupper. Låga krav på en grupp leder till lägre status samt en negativ spiral som leder till att samhället ser ner på dessa individer. Personens agerande är också något som avgör hur denne blir uppskattad i samhället. En personlighet och ett agerande som uppfattas som positivt i det samhälle som denne lever i ger en mer värdesatt bild av personen samt den grupp som denne tillhör. En av de viktigaste uppgifterna som teorin vill genomföra, är att ändra de bilder av de grupper som är socialt konstruerade som ger en nackdel och felaktig bild av gruppen. Framförallt sker detta genom att ändra de begrepp och termer som används i samhällskontexten om gruppen. En annan viktig del är att se till de platser där individen främst tillbringar sina dagar, det vill säga hur dessa platser kan förändras till något mer positivt och inte ha en låga status.⁵⁹

Teorin belyser också hur kompetens hos en funktionsnedsatt person kan hjälpa denne att ta sig bort från den lågt värdesatta rollen. Kompetens ses som något positivt och eftersträvansvärt i samhället i dagsläget, samtidigt som kompetensen blir det som är det framträdande istället för funktionsnedsättningen. Den specifika kompetensen som vissa funktionsnedsättningar medför, ska framhävas och spetsas vilket kompletterar de egenskaper hos individen som är mer problematiska. Man ska alltså se vad personen kan och inte vad den inte kan.⁶⁰

⁵⁷ Danermark B, 2005, s.40

⁵⁸ Danermark B, 2005, s.41

⁵⁹ Danermark B, 2005, s.41-42

⁶⁰ Danermark B, 2005, s.40

En annan viktig del till att minska segregering och att funktionsnedsatta personer ses som mindre värda, är att förbättra integreringen mellan personer från grupper med hög social roll och de med en lägre roll. Detta bör först ske fysiskt, där till exempel bostäder ska vara i närheten av varandra men även arbetsplatser och fritidssysselsättningar kan fungera som integreringsarena där grupperna kan mötas. Detta ger en möjlighet att knyta kontakter grupperna emellan för att en integrering ska ske socialt, där fördomar kan minskas samtidigt som likheter kan ses mellan individerna i grupperna. Detta resulterar förhoppningsvis i att de negativa faktorerna som de sociala rollerna innebär för funktionsnedsatta personer försvinner.⁶¹

Metod

Metoden som används i uppsatsen är en kvalitativ metod där det är individens egna tolkningar som är i fokus. Intervjuerna med deltagarna på den dagliga verksamheten är semi-strukturerade där fyra olika teman har använts där intervjupersonerna fått berätta relativt fritt kring sin arbetssituation med plats för en del följdfrågor av mig (se bilaga 1). I en semi-strukturerad intervju har intervjuaren utrymme att forma frågorna utefter den aktuella situationen.⁶² Innan intervjuerna startade gavs information utifrån fyra olika krav, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet, informationskravet och nyttjandekravet.⁶³ Särskild vikt lades på att informera om frivilligt deltagande och rätten att avbryta pågående intervju om obehag inträffade. Denna information gavs muntligt innan intervjun startade samt skriftligt på lätt svenska så att informationen skulle nå fram oavsett olika enskilda förmågor. Intervjuerna har spelats in med hjälp av diktafon, vilket alla respondenterna ställde upp på. Platsen för intervjuerna var på de enskilda personernas olika dagliga verksamheterna i ett angränsade rum eller i liknande lugn miljö där intervjuerna kunde pågå ostört samt att informanterna kunde känna sig trygga. Denna intervjumetod valdes då jag såg det som oerhört viktigt att respondenterna förstod de frågor som ställdes, vilket deras kroppsspråk kunde förmedla ifall frågorna behövde formuleras om. När intervjun var över ställdes frågan ifall respondenterna ville se det färdiga transkriberade resultatet, men det fanns inte intresse för detta. Efter intervjun har svaren transkriberats för hand, där svaren sedan kategoriserats in i olika tema beroende på svarets karaktär. Därefter har ett hermeneutiskt tolkningssätt används, där svaren dels setts ur den enskilda individens ögon men också ur ett helhetsperspektiv, framförallt utifrån samhället i stort, samtidigt som varje del analyserats för att sedan bli en

⁶¹ Danermark B, 2005, s.41

⁶² Bryman A, Samhällsvetenskapliga metoder, 2009, s. 301

⁶³ Bryman A, 2009, s.440-441

helhetsbild. En jämförelse informanterna emellan har också genomförts, för att tydligt se ifall det fanns likheter och skillnader i deras arbetssituation.

Intervjuerna med företagen har varit styrda av mer specifika frågor (se bilaga 2) där företagen fått i stort sett samma frågor, dock med möjlighet till följdfrågor av mig. Dessa svar har sedan transkriberats för hand, lagts in i kategorier och resulterat i mönster som ger en förklaring till synen på att anställa en psykisk funktionshindrad person. Dessa intervjuer genomfördes via telefon, dels på grund av den ringa tidsåtgång som denna metod innebär, men också med tanke på att en telefonintervju leder till att svaren inte anpassas efter intervjuaren, det vill säga att respondenten anpassar frågorna efter hur de tror att jag vill ha svaren. En intervju per telefon leder till ett större avstånd mellan respondenten och intervjuaren vilket gör att mer sanningsenlig information kan uttryckas.⁶⁴

Jag har valt intervjuer som metod då detta inte ställer krav på den enskildas läs och skrivkunskaper, framförallt med hänsyn till deltagarna på den dagliga verksamheten, då jag inte ansåg att läskunnighet skulle vara ett krav för att kunna delta i undersökningen eller inte. Syftet för uppsatsen uppfylls även genom denna metod där jag söker olika förklaringar till ett fenomen vilket intervju med olika personer medför.

En annan aspekt som måste tillgodoses i arbetet är att de tillfrågad har en funktionsnedsättning där detta måste tas i beaktande. Respondenterna omfattas av LSS vilket innebära att deras funktionsnedsättningar är utvecklingsstörning, hjärnsador eller autism och autism liknade tillstånd, vilket kan öka påfrestningen vid till exempel en intervjusituation. Därför har en tjänsteman inom kommunen med expertkunskaper i ämnet hjälp mig att utse lämpliga respondenter i samråd med personal på den dagliga verksamheten då dessa känner och vet vilka personer som har vilja samt den begåvningsnivå som krävs att kunna besvara mina frågor.

Urval

Urvalet av personer till intervjuer består av fem personer, två personer från två separata företag och tre personer som är eller har varit deltagare inom den dagliga verksamheten i Västerås kommun. Deltagarna på den dagliga verksamheten har först och främst valts ut på grund av att deras verksamhet ligger inom Västerås kommun, inom verksamhetsområdet Alba, det vill säga den del av daglig verksamhet som har mest koppling till den reguljära arbetsmarknaden inom Västerås stad. Västerås kommun valdes på grund av de praktiska omständigheterna samt att jag inte vill generalisera till hela populationen vilket inte ställer

⁶⁴ Bryman A, 2009, s.128-129

krav på ifall personerna i undersökningen är representativa för hela gruppen. Därefter har jag med hjälp av insatta på kommunen ställt frågan till alla dagliga verksamheter om några vill ställa upp på intervju. Den generösa tillfrågningen motiveras med att jag vill framhålla att intervjun är frivillig samt att personerna i daglig verksamhet inte ska uppleva en stigmatisering och ses som objekt utan självmant vilja berätta subjektivt om sin arbetssituation. Viss hänsyn har tagits till personernas funktionsnedsättningar då begåvningsnivån måste vara på en sådan nivå så att frågorna som ställs är begripliga samt att de i någon mån kan vara potentiella för ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Då jag saknar kunskap kring deltagarnas funktionsnedsättningar har personalen på de olika dagliga verksamheterna blivit tillfrågade från en tjänsteman inom kommunen om möjliga respondenter. Detta blev ett bekvämlighetsurval i och med att de som ville ställa upp gjorde det, vilket i sin tur resulterar till att jag inte kommer att kunna generalisera resultaten till hela gruppen funktionsnedsatta eller vara representativt för gruppen. Jag menar dock att dessa åsikter ändå kan spegla situationen ur individens ögon som trots allt är den som upplever förhållandet, samtidigt som syftet var att se hur olika personer ser på deltagarnivån av psykiskt funktionsnedsatta på arbetsmarknaden, vilket dessa respondenter trots allt har bidragit med. Samtidigt kan en del kritik riktas till att jag haft hjälp av tjänstmän inom kommunen för att utse respondenter, då risken finns att det enbart blir de personer som är positiva till sin arbetssituation på den dagliga verksamheten som väljs ut för intervju. Dock har jag via tjänstemannen kunnat komma i kontakt med respondenterna, vilket jag annars inte kunnat. Med tanke på respondenternas funktionsnedsättningar ansåg jag även att det var bättre att personalen på den dagliga verksamheten som vet hur personerna ska bemötas utefter deras specifika förutsättningar, tillfrågade ifall de ville delta i en intervju.

Ursprungsidén med urvalet med företagen var att den arbetsplats som respondenterna från den dagliga verksamheten ville arbeta på baserat på svar från intervjun, skulle tillfrågas hur de såg på att anställa en psykiskt funktionsnedsatt person. Dock visade det sig att intervjupersonerna inte hade specifika önskemål om arbetsplats eller bransch vilket resulterade i att urvalet förändrades. Valet av företag grundade sig då på arbetsplatser där högre utbildning inte var ett krav i arbetet, grundat på min förförståelse, samt att en av intervjupersonerna tidigare varit på en daglig verksamhet som var inom samma bransch som ett av företagen. Samtidigt sökte jag företag som inte var särskilt stora arbetsplatser då tidigare forskning visat att inkluderingen är bättre på små eller medelstora företag.⁶⁵ En

⁶⁵ Larsson P.O, 2006, s.147

svårighet som jag dock upplevde var att få företag ville ställa upp på en telefonintervju som var den metod jag använde, utan hellre ville ha frågorna på mejl eller inte delta alls. Samtidigt var det svårt att hitta personalchef eller liknande personer med kunskap om frågorna på företagen, vilket också resulterade i att frågor skickades ut via mejl. Tillslut fick jag dock svar från rätt personer från de utvalda branscherna via telefon så att telefonintervjuerna kunde genomföras.

Intervjuerna

När jag började intervjua deltagarna från den dagliga verksamheten, inledde jag med några frågor som lättade upp situationen i syfte till att göra respondenten mer bekväma i förhållandet att bli utfrågad av mig. Dessa frågor var av lättsam karaktär som begreppen under rubriken ”bakgrund” (se bilaga 1). Värt att poängtera är att specifik information så som ålder, tid på verksamheten samt övrig information som kan komma att identifiera personen, kommer inte att nämnas i uppsatsen, utan dessa uppgifter var enbart tänkta som en hjälp för mig under intervjuens gång att kunna ställa lämpliga följdfrågor kring. Jag har medvetet uteslutit frågor kring just personernas olika funktionshinder då jag anser att detta enbart kan ge personen en mer utpekad känsla men också för att alla respondenterna inte är medvetna om vad de har en funktionsnedsättning. Vidare anser jag att det inte är centralt i min uppsats att nämna vilken funktionsnedsättning personerna har då jag själv varken har expertkunskap kring just detta samt att jag inte preciserar i uppsatsens syfte vilken eller vilka funktionsnedsättningar jag ska fokusera på, utan en avgränsning kommer bara att ske kring de psykiska funktionsnedsättningar som anges i definitionen i LSS. Dock kan jag förstå kritik kring just detta att vissa funktionsnedsättningar kan ha olika lätt att ta sig in på den reguljära arbetsmarknaden, men då personal på de dagliga verksamheterna har hjälp mig med att se ut personer som kan vara potentiella för ändamålet litar jag på deras kunskap inom ämnet. En annan kritik skulle också kunna vara att svaren som respondenterna ger kan vara beroende av deras funktionsnedsättning, men jag ser detta enbart som variationer mellan olika personer då funktionsnedsättningen är en del av personernas identitet och bör accepteras utan villkor och minskad legitimitet i svaren.

Under rubriken fritid (se bilaga 1) har jag valt att ställa frågor kring hur personens vardag ser ut utanför den dagliga verksamheten i syfte att se hur väl det sociala kapitalet är utvecklat samt hur inkluderingen i samhället i stort ser ut. Detta tema avsåg att se ifall personerna var delaktiga i aktiviteter på sin fritid och på så sätt har möjligheter att öka sitt sociala kapital genom kontakter med andra deltagare i aktiviteten samt möjlighet att träffa nya

personer. För att ytterligare se vilka möjligheter det sociala kapitalet har att utvecklas har frågor ställts kring vem dessa aktiviteter utförs med, där jag var intresserad att se ifall det främst var med andra personer med funktionsnedsättning eller om det var personer utan. Detta var centralt för mig då jag ville se hur möjligheterna var att få kontakt med personer utan funktionsnedsättning, som i sin tur skulle kunna leda till bättre kontakt med den reguljära arbetsmarknaden. Genom att få reda på hur aktiviteterna genomfördes samt med vem, kan jag analysera personernas innehav av socialt kapital.

Den största delen av intervjun handlade om situationen på den dagliga verksamheten, där personen fick berätta väldigt fritt om hur arbetsdagen ser ut. Jag ville även se vad som skulle kunna förbättras på verksamheten och vad som och är det absolut bästa, dels för att en av problemställningarna till uppsatsen besvaras genom dessa svar, men också att arbetssituationen på den dagliga verksamheten kan bidra till att förklara den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på arbetsmarknaden. Då uppsatsen även syftar till att belysa arbetssituationen för psykiskt funktionsnedsatta anser jag att kunskap kring arbetssituationen i dagsläget är en central del för att kunna uppfylla detta syfte. Därför ställdes frågor om arbetssituationen på den dagliga verksamheten samt om kontakter med den reguljära arbetsmarknaden. För mig ger dessa svar en tydlig bild av hur just dessa tre personers arbetssituation ser ut.

Sista delen på intervjun berörde hur personen ser på framtiden samt vilka drömmar denne har. Den mest centrala frågan inom detta tema var att få svar på var personens framtida arbetsplats helst skulle vara och vad den då skulle ha för arbetsuppgifter. Det var tänkt att utifrån dessa svar gå vidare med frågor till företag inom de branscher som just nämns här av intervjupersonerna, om hur dessa arbetsplatser ställer sig till att anställa en funktionsnedsatt person. Det visade sig dock som tidigare nämnts att personerna inte hade specifika arbetsplatser som de ville arbeta på vilket resulterade i ett annat urval av företagen. Detta intervjutema valdes även för att se huruvida personerna kan se sig själva på den reguljära arbetsmarknaden i framtiden, ifall de själva upplever och tror att ett arbete inom den dagliga verksamheten en dag kan leda till en fast anställning på ett företag. Denna del i intervjun avsåg även till att se ifall personerna ville förändra den situation de var i idag i förhållande till framtiden, eller om de var nöjda med situationen som den var, vilket jag ansåg att detta tema kunde belysa.

Slutligen har jag insikt om, som tidigare nämnts, att personernas funktionsnedsättningar kanske kan vara en begränsning i hur väl intervjun och svaren blev. Jag ser däremot att svaren blev tillfredställande för min analys och hjälper mig att uppnå

syftet med min uppsats. Vidare är det alltid upp till mig som intervjuare, att bedriva intervjun på en sådan nivå som passar respondenten så att denne känner sig respekterad, trygg och bekväm, vilket i sin tur kommer att påverka svaren så att dessa blir tillfredställande.

I telefonintervjuerna till företagen har samma fyra krav, konfidentialitetskravet, nyttjandekravet, informationskravet och samtyckeskravet använts som utgångspunkt vid information och förfrågan om ett deltagande i undersökningen. Telefonintervjuer har använts med tanke på frågornas karaktär enkelt kan ställas via denna metod, (se bilaga 2) samt den tid som metoden sparar. I dessa intervjuer har en personalansvarig person eller någon annan person som är insatt i frågorna, eftersökts av mig vilket resulterat i utförliga svar. Frågorna formulerades efter teman som jag anser skulle ge en uppfattning om företagets syn och situation för psykiskt funktionsnedsatta personer på den reguljära arbetsmarknaden. Ett av de tema som frågorna kretsade kring var företagets syn på att anpassa arbetssituationen efter arbetstagarens behov. Ett annat ämne var hur synen såg ut att anställa en psykiskt funktionsnedsatt person, det vill säga hur de såg på att anställa en person med nedsatt arbetsförmåga och vad de som företag erbjöd för stöd. En fråga som riktades till båda företagen var vad de personligen trodde var förklaringen till psykiskt funktionsnedsatta personers låga andel på den reguljära arbetsmarknaden. Det visade sig också att det framkom ett nytt gemensamt tema under de båda intervjuerna, stress, som kommer att presenteras i resultatdelen av uppsatsen. Just de nämnda frågorna ställdes för att dels se hur arbetsplatsen konkret anpassat sig i de fall då de haft en funktionsnedsatt person anställd men också på dess allmänna syn på den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden.

Etiska avväganden

Under uppsatsprocessen har jag tagit ställning till en del etiska överväganden, där vetenskapsrådets rekommendationer för samhällsvetare och humanister har beaktats och tagits del av inför uppsatsen för att undersökningen ska genomföras etiskt korrekt. För att bemöta respondenterna från den dagliga verksamheten med så stor respekt som möjligt, framförallt med hänsyn för den enskilda integriteten, blev intervjupersonerna dels informerade om studien och förfrågade om ett deltagande av arbetsledarna på den dagliga verksamheten. Därefter har jag personligen förfrågat och informerat de tänkta respondenterna kring syfte, upplägg och varför just de har blivit utvalda att delta. Det kan också vara svårt att avgöra om de funktionsnedsatta personerna vet vad de deltar i och eventuellt kanske uppleva ett tvång att delta. Dock har jag gjort mitt bästa i att informera om bland annat frivillighet, utan ett

akademiskt språk så att respondenterna ska uppleva att de är fullt insatta i studien samt att de ska inse och ha i beaktande att det är de själva som avgör deltagandet. Informationen kring detta gjordes både skriftligt och muntligt på lätt svenska så att informationen skulle framgå och kunna övervägas noga.

Innan intervjuerna startades har information givits kring konfidentialitet samt att respondenterna garanteras att allt material, det som sägs under intervjun, kommer att förstöras efter nyttjande av mig. Respondenterna fick även information att de kan avbryta intervjun och deltagandet när de vill med omedelbar verkan. De förfrågades också om de tillät att bli inspelad under intervjun, med vetskap att det sedan skulle raderas direkt efter transkribering och analys, vilket godkändes av alla respondenterna.

Då personal på daglig verksamhet hjälper mig med deras expertkunskap, se vilka som har en sådan begåvningsnivå med tanke på funktionsnedsättningen, som skulle kunna svara på mina frågor, har jag vidtagit alla tänkbara åtgärder för att bevara anonymitet och försvåra för läsare att ta reda på respondenternas identitet. Intervjupersonerna har också fått information vilka som kommer att få ta del av det slutgiltiga resultatet, samt att uppgifterna inte kommer att användas i annat syfte än i denna studie. Frågan ställdes även om de ville ta del av transkriberingen när denna var klar, men det ville inte respondenterna i vetskap om att jag hållit mig till sanningen i transkriberingen och ordagrant skrivit av det sagda. Även i intervjuerna med företagen har informationen om bland annat syfte och materialets användning givits, samt har alla möjliga åtgärder vidtagits för att behålla deras anonymitet i så stor utsträckning som möjligt.

Konsekvenser

Då min undersökning syftar till att belysa psykiskt funktionsnedsatta personers arbetssituation samt förklara deras ringa deltagande på arbetsmarknaden, kan en uppfattning vid en första anblick vara att konsekvenserna enbart blir positiva av en intervju. Dock kan respondenterna bli påverkade av min närvaro, en helt utomstående person som kommer till deras arbetsplats, den dagliga verksamheten och ber om en intervju. Detta kan innebära en stigmatisering och att personerna känner sig utpekade som något annorlunda. Jag försöker dock göra detta till något positivt genom att förklara syfte med undersökningen på ett sådant sätt att det är lätt för respondenten att ta till sig informationen samt garantera anonymitet för respondenterna. Intervjun har även varit upplagd på ett sådant sätt att personen ska kunna undvika de ämnen som är för känsliga.

När det gäller intervjuerna med företagen kan ett intresse för frågan väckas i och med att jag belyser en problematik och situation som de kan påverka och förändra med tanke på deras anställningsrutiner. Min upplevelse av dessa två intervjuer var dock att de var positiva till ett deltagande samt att de fick en viss eftertänksamhet under intervjun.

Validitet och reliabilitet

Validitet hos en undersökning syftar till att se huruvida en undersökning studerar och undersöker det den avser sig att undersöka.⁶⁶ Det vill säga, kan metodvalet som gjorts svara på de frågeställningar som vill besvaras? I denna studie har en kvalitativ metod valt med intervjuer som främsta verktyg för insamling av empiri. Då validitet hos kvalitativ forskning kan vara problematiskt är proceduren fram till resultatet en viktig del som avgör hur väl validiteten är. Varje moment så som till exempel planering, intervju och analys bör ha en så hög validitet som möjligt.⁶⁷ Då ett medvetande av denna kunskap varit ett faktum under uppsatsens gång har en så hög validitet som möjligt uppnåtts. Syftet med uppsatsen är att ge olika möjliga förklaringar till den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden, vilket en kvalitativ metod med semi- strukturerade intervjuer bidrar till att förklara. Vidare har jag även genomfört intervjuer med företag vilket ger en ytterligare synvinkel som bidrar till att uppfylla syftet.

En undersöknings reliabilitet avgörs av hur stor möjlighet det finns för att genomföra undersökningen igen, och då med samma resultat som den tidigare undersökningen.⁶⁸ Detta är en viktig faktor att ta ställning till inom en intervjuundersökning framför allt problematiken med ifall respondenterna kommer att ändra svaren på frågorna när det kommer en annan intervjuare.⁶⁹ Viss hänsyn i min studie måste tas till personernas individuella färdigheter och främst till personernas funktionsnedsättningar då detta kan vara en faktor som kan påverka reliabiliteten. Dock har intervjuerna genomförts med intervjuarens oavsiktliga påverkan på svaren samt med insikt av det faktum att formulering av frågor påverkas från person till person.⁷⁰ Dock är det viktigt att påminna sig om att det som framkommer under intervjuerna är individernas egna tolkningar vilket innebär att undersökningar med andra respondenter kan leda till andra tolkningar och förklaringar. Detta gäller även intervjuerna med företagen där andra arbetsplatser än de i min studie kan ge andra svar beroende på deras tolkningar och arbetssituationer.

⁶⁶ Kvale S, Den kvalitativa forskningsintervjun, 2009, s.264

⁶⁷ Kvale S, 2009, s.267

⁶⁸ Bryman A, 2009, s.43

⁶⁹ Kvale S, 2009, s.263

⁷⁰ Kvale S, 2009, s.263

Analysmetod

Analysmetoden som använts av intervjuerna är hermeneutik, som används i och med att jag studerar det som respondenterna sagt i intervjun, samtidigt som jag sätter in detta i ett större sammanhang, framförallt i samhället och arbetsmarknadskontexten. Vid en hermeneutisk analys strävar man efter vad aktören själv menade men samtidigt spegla det mot det sammanhang som denne befinner sig i.⁷¹ Svaren innehåller även information om hur personerna själva upplever och tolkar sin vardag, vilket kan bidra med intressanta synvinklar på svaren i analysen.⁷² Metoden valdes då jag avser att ge olika förklaringar på ett socialt fenomen, i mitt fall arbetslöshet för psykiskt funktionsnedsatta, vilket hermeneutiken syftar till att förklara. Vidare menar man inom sociologin att aktörers handlande kan ses som socialt handlande i och med att alla aktörer påverkas av de kontext som dessa lever inom, vilket i sin tur påverkar individernas val som därmed blir ett socialt handlande.⁷³

När jag analyserade intervjumaterialet från deltagarna i den dagliga verksamheten utgick jag från de tre teman som används under intervjun, fritiden, arbetssituationen och framtiden, detta för att hitta likheter och skillnader respondenterna emellan, samtidigt som jag måste analysera delarna för sig för att i dessa kunna hitta stöd för att ge en rimlig helhetstolkning av intervjun. Detta kallas för den hermeneutiska cirkeln.⁷⁴ Analysen resulterade i att de tema som resultatet är presenterat kring är socialt kapital, erfarenhet av reguljär arbetsmarknad samt upplevelsen av den dagliga verksamheten. Jag letade även efter meningar och uttryck som kunde knyta an till socialt kapital, då detta inte kunde frågas om rätt ut under intervjun utan påvisades genom olika frågor som till exempel kontakt med vänner på fritiden. I vissa av svaren kunde jag uppleva en underton av en underliggande mening där jag syftade till att upptäcka det som respondenten egentligen ville ha sagt med det denne uttryckt. Svaren har även i vissa fall, där jag kunnat se samband med situationer i samhället, knutits an till sociala fenomen för att lyfta svaren från att enbart vara en del av en individs värld, till ett uttryck för en allmän situation i samhället. För att ytterligare få en helhet i min tolkning har jag börjat med att analysera de tre delarna i intervjun separat, för att sedan sammanfoga dessa till en helhetsbild av individernas situation i förhållande till arbetsmarknaden.

I analysen av företagens svar har jag dels utgått från det de teman som intervjun kretsat kring för att hitta likheter och skillnader i svaren. Samtidigt har jag analyserat ifall det

⁷¹ Bryman A, 2009, s.371

⁷² Gilje N, Grimen H, Samhällsvetenskapernas förutsättningar, 2009, s.175

⁷³ Bryman A, 2009, s.27

⁷⁴ Gilje N, Grimen H, 2009, s. 189

fanns något tema som återkom under de båda intervjuerna som jag uttryckligen inte frågade om, vilket visade sig göra. Vidare genomfördes en analys av varje tema av intervjun för sig, för att sedan knyta an dessa till en helhetsbild av svaren. I likhet med intervjuerna med deltagarna på den dagliga verksamheten har jag strävat efter att se till det som aktörerna själva menat med sina svar.

Undersökningsresultat

För att bevara respondenternas anonymitet i så stor utsträckning som möjligt har inga namn angivits i uppsatsen och inte heller nummer på respondenterna då jag inte vill riskera att någon kan gissa sig till vem som är vem i undersökningen genom att lägga ihop de olika svaren för att kartlägga en viss person. Med tanke på informationen som kan upplevas som känslig för respondenten från framförallt den dagliga verksamheten, har dessa åtgärder vidtagits. Vilken daglig verksamhet personerna har anknytning till har också medvetet uteslutits samt den exakta åldern på personerna. Annan information som kan tänkas leda till en insikt om vem personen är har även denna förklätts i så stort utsträckning som möjligt utan att påverka analys och trovärdighet i resultaten. Dock kommer respondenterna från företagen anges med den typ av bransch som arbetsplatsen befinner sig inom, då jag anser att det inte går att spåra den specifika informanten på grund av det generösa antalet arbetsplatser och företag inom områdena som respondenterna tillhör.

Respondenterna från den dagliga verksamheten

Personerna från den dagliga verksamheten, är tre individer där två befinner sig på den dagliga verksamheten medan den tredje befinner sig på ett företag på den reguljära arbetsmarknaden, där den dagliga verksamheten förmedlat denna arbetsplats till honom. Åldern för respondenterna är mellan 20 och 40 år. De tema som resultatet kommer att vara centrerad kring är socialt kapital, erfarenhet av reguljär arbetsmarknad samt upplevelsen av den dagliga verksamheten, då dessa tema var de som framkommit som centrala efter analysen och för tydlighetens skull presenteras resultaten kategoriskt utefter dessa ämnen.

Socialt kapital

Ett av de tema som berördes i intervjun handlade om det sociala kapitalet, där frågor ställdes hur kontakten med vänner och bekanta såg ut samt hur detta kan påverka eventuella anställningar på den reguljära arbetsmarknaden.

En likhet personerna emellan när det gäller deras nätverk är att föräldrarna har stor betydelse. Samtliga respondenter gjorde sina fritidsaktiviteter med sina föräldrar, där en av respondenterna bland annat besökte kulturevenemang med sin förälder. Dock var de inte med när de besökte en fritidsgård riktad till just funktionsnedsatta personer. En av respondenterna besökte även badhus ibland, men enbart med personal och övriga deltagare från den dagliga verksamheten. I övrigt hade intervjupersonerna en fritid där de främst var hemma och till exempel spelade dataspel. Personerna sa att de var sociala personer och en av dem berättade att den hade stora behov av att umgås med andra människor. Dock bestrids detta något när samma person senare under intervjun berättar att denne inte umgås med vänner på fritiden, utan mest befinner sig hemma. Alla tre respondenterna skulle vilja ha mer kontakt med sina vänner samt ha vänner som inte har en funktionsnedsättning. Detta speglas i följande citat:

Intervjuare :På fritiden tycker du att det finns tillräckligt med saker att göra?

Respondent: Ja, spela (dataspel, min anm.), vara ute. Det tycker jag. Det, det är ju som jag sa förut det är vänner och att bo med kompisar, det är det som fattas.

Det framkommer under intervjun att arbetskamraterna på den dagliga verksamheten är bra men att ingen av respondenterna umgås med arbetskamraterna på fritiden. Samtliga informanter bor i sitt föräldrahem och betalar en viss summa varje månad för att bo där. Dock bor en av respondenterna ibland på ett gruppboende, där personalen ses som en viktig del i dennes nätverk. Alla respondenter vill i framtiden ha en egen lägenhet men ser pengarna som ett problem, då de inte har råd att försörja sig själva helt i en egen lägenhet. Bland respondenternas vänner fanns det inga personer som inte hade någon funktionsnedsättning och den vanligaste aktiviteten att ägna sig åt förutom att vara hemma, är att besöka en fritidsgård, riktad till just funktionsnedsatta personer. En av respondenterna ägnade sig även åt musikalisk verksamhet riktad till funktionsnedsatta personer, medan en annan av informanterna deltog i ett sportevenemang där han till viss del kom i kontakt med personer som inte hade en funktionsnedsättning. Två av respondenterna har en kontaktperson som ses som mycket viktig, då en av dem till och med försöker behålla kontakten med en tidigare kontaktperson. Med denna person genomfördes en del andra aktiviteter än vad respondenterna gjorde när de inte umgicks med kontaktpersonen. Följande citat visar kontaktpersonens betydelse för en av respondenterna.

Respondent: Kontaktpersonen, det, det är mer som en kompis.

Intervjuaren: Ok. Hur tycker du att det är, att ha en sådan person?

Respondent: Nej men det är kul att (.) kunna göra nåtning utom arbetstid och på fritiden och så där.

Intervjuaren: Hur tror du att det skulle vara ifall du inte hade honom (kontaktpersonen)?

Respondent: (.) Jo då blir jag ju mer hemma. Jag var ju det innan honom egentligen.

Samtliga respondenter upplever en stark gemenskap med personer utan funktionsnedsättning. En av respondenterna befinner sig på en arbetsplats på den reguljära arbetsmarknaden där hans arbetskamrater enbart består av personer utan funktionsnedsättning, vilket denne person uppskattar. Vidare anser en annan respondent att det är svårt att kommunicera med personer som måste ha teckenspråk i sin kommunikation, vilket denne respondent inte behärskar. En av respondenterna vill även betona under intervjun att han inte är annorlunda på grund av sin funktionsnedsättning genom citatet nedan:

Respondent: Och sen jag tänker precis som alla andra vanliga, precis som vanliga människor någon gång ska jag träffa en tjej (.) och jag tänker som vanliga människor längre fram i framtiden, ska jag starta en familj längre fram i framtiden. Det är mitt mål.

Erfarenhet av reguljär arbetsmarknad

En av respondenterna har inga tidigare erfarenheter av den reguljära arbetsmarknaden, medan de två andra har det tack vare sina föräldrar. En respondent har haft sommarjobb två somrar på grund av att den ena föräldern fick jobb på samma företag samtidigt, medan den andra respondenten kunde få ett arbete i en butik när föräldern slutade där. Ingen av respondenterna gillade de arbetsuppgifter de hade på företagen där de var anställda. Den ena upplevde för svåra arbetsuppgifter medan den andra tyckte att arbetet var tungt och smutsigt. Dock påvisade respondenterna starkt att arbetskamraterna var det som gjorde att de trivdes på sina arbetsplatser ändå, vilket följande citat är ett exempel på.

Respondent: De som var arbetskamrater, de var (.) de var (.) det som var roligt (med arbetet, min anm.) det var att de var där liksom.

Den av respondenterna som fick lite för svåra arbetsuppgifter var anställd i en butik, där han sedan slutade för att börja på den dagliga verksamheten. Där trivdes han bättre då arbetsuppgifterna var anpassade efter hans förutsättningar. Den dagliga verksamheten har i sin tur förmedlat en arbetsplats på den reguljära arbetsmarknaden till denna respondent där han trivs både med arbetsuppgifter men också med arbetskamraterna. Han påpekar gång på gång att han inte vill tillbaka till den dagliga verksamheten då han inte träffar lika många personer där som på sin nuvarande arbetsplats. Vissa informanter förmedlar under intervjuerna att de trivs med arbetsuppgifterna på den dagliga verksamheten men inte med arbetskamraterna. Den tredje respondenten som inte har haft någon anställning på den reguljära arbetsmarknaden är osäker på vad han skulle kunna tillföra till ett företag, men vill i framtiden arbeta på den reguljära arbetsmarknaden, men ännu vet han inte inom vilket område.

Intervjuaren: Vad tror du att du skulle kunna tillföra för något till företagen?

Respondent: Det vet jag inte(.)men det skulle kanske vara kul och prova på nånting kanske.

Denne respondent har tidigare haft en praktik på en daglig verksamhet som är placerad på en arbetsplats på den reguljära arbetsmarknaden där han trivdes väldigt bra eftersom han träffade många människor enligt honom själv.

Situation på daglig verksamhet

De två respondenterna som befinner sig på den dagliga verksamheten ser den främsta anledningen till att delta där, att utvecklas så att de en dag kan vara anställda på den reguljära arbetsmarknaden. Följande säger en av respondenterna:

Respondent: Det bästa är att man får lära sig (.)innan man fixar ett riktigt jobb. Man får lära sig och kunna (.)kunna (.)vara i en grupp, kunna vara med andra människor och jobba mer med sig själv och tänka ut hur man ska göra för att klara ett vanligt jobb.

Vissa av respondenterna trivs med arbetskamraterna men de vill hellre att deras anställning ska vara på den reguljära arbetsmarknaden. Den respondent som befinner sig på en arbetsplats trivs väldigt bra idag till skillnad från när han utförde ett jobb inom den dagliga verksamheten. Respondenterna anser att den dagliga verksamheten är bra för att den ger dem möjlighet att en dag kunna delta på den reguljära arbetsmarknaden. Dock efterlyses mer variation i arbetsuppgifterna av båda respondenterna. En av dem tycker även att det borde vara mer kontakt mellan företag och den dagliga verksamheten, i form av information och möten från arbetsgivare om vad som till exempel krävs för ett arbete hos dem. Nedan är ett citat från en respondent som efterfrågar mer information om den reguljära arbetsmarknaden.

Intervjuaren: Skulle du vilja ha mer kontakt med arbetsmarknaden, alltså lite mer praktikplatser på olika företag till exempel?

Respondent: (.)Skulle väl egentligen vara bra kanske(.)beror ju på (.)vet ju inte hur dem ser på det här (funktionsnedsättning, min anm.) med (.)ur sin synvinkel liksom.

Den ekonomiska ersättning anger samtliga respondenter är 40 kronor om dagen men sedan får de även aktivitetsersättning, där en av respondenterna anger att denne lever på omkring 5000 kronor i månaden. Intervjupersonerna antyder även flera gånger under intervjun hur de blir tvungna att prioritera och begränsa sina utgifter på grund av den ekonomiska situationen och tycker blygsamt att ersättningen borde vara lite högre. Men de ser inte att arbetet på den dagliga verksamheten eller på den reguljära arbetsmarknaden som viktigt enbart på grund av den ersättning som deltagandet där innebär, utan det viktigaste är arbetskamraterna och att ha något att göra på dagarna. Två respondenter anger även att den träning som daglig verksamhet

ger dem på dagarna har en viktig och stor betydelse för dem, då de uppger att denna träning en dag kommer att ge dem en anställning på den reguljära arbetsmarknaden.

Respondenterna från företagen

Två arbetsgivare har intervjuats från två olika företag, där återkommande teman från intervjuernas är stress, arbetsplatsens arbetssituation och anpassningsförmåga samt förklaringar till den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på arbetsmarknaden. En respondent tillhör ett café som har 22 anställda inkluderat några personer med psykiska funktionsnedsättningar. Det andra företaget är en livsmedelsbutik med 50 anställda som i dagsläget inte har någon anställd som är funktionsnedsatt, men har haft det tidigare. Vissa praktikanter på arbetsplatsen har också haft olika funktionsnedsättningar.

Stress

Båda arbetsplatserna uppgav att arbetssituationen på deras företag var relativt stressiga vilket de såg som ett hinder för att anställa en funktionsnedsatt person, då dessa personer inte var lämpade till ett stressigt arbete enligt arbetsgivarna. Informanten på livsmedelsbutiken angav storleken på affären som ett skäl till att de inte kunde anställa en funktionsnedsatt person. I och med att butiken är relativt liten behöver alla anställda kunna vara på alla avdelningar och därmed även kassan. Intervjupersonen på företaget beskriver arbetssituationen följande:

Respondent: Och det med tanke på deras handikapp är kassarbete inte riktigt lämpligt med tanke på att det är väldigt stressigt, det är mycket kunder och det är pengar att hålla reda på.

Arbetssituationen på caféet kan också ibland vara stressande för de anställda. Detta ser företrädaren för företaget som ett problem för de funktionsnedsatta i och med att många av dem, enligt henne inte klarar av stress. Dock anpassar sig företaget till individens behov enligt följande citat.

Respondent: En del tål ju inte stress och allting sånt där, och då får man ju försöka ligga på en nivå så att de inte blir stressade där. Men det är ju så att vi jobbar ju på här med dem.

Arbetsplatsens arbetssituation och anpassningsförmåga

Båda arbetsplatserna anger att de försöker att anpassa sig i så stor utsträckning som möjligt efter den funktionsnedsatta personens behov. I butiken får den funktionsnedsatta personen handledning från ordinarie personal vilket resulterar i att denne kan utföra nästintill samma arbetsuppgifter som de övriga anställda. Följande citat exemplifierar detta.

Respondent: De fick ju vara på(.) alla avdelningar förutom kassan. De fick vara på golvet och plocka upp varor med torrvaror och pasta och så(.) och så fick de vara inne i mejeriet och plocka upp lite färskvaror och ha koll på det här med datum och grejer. Och så fick de även vara inne i charken och grilla kyckling och göra lite sådana där grejer och plocka upp frukt också så.

Intervjuaren.: Ok. Så man skulle kunna säga att de gör samma arbetsuppgifter som en annan anställd?

Respondent: Ja det gjorde de. Absolut.

På caféet anger företrädaren för företaget att de helt enkelt ser till individen vad denne klarar av och att den får göra det som den kan. Citatet påvisar detta.

Respondent: De som vi tar in de får ju vara de som de är, det är ju bara så.

En tydlig skillnad mellan arbetsplatserna är att caféet har tagit emot många praktikanter och även anställt personer med en funktionsnedsättning. Caféet säger sig inte ha några problem med att anställa en psykisk funktionsnedsatt person men just i dagsläget kan de inte anställa fler då de är så många anställda som arbetsplatsen klarar av. De blir även ofta uppringda och besökta av arbetsförmedlingen som vill att arbetsplatsen ska erbjuda arbetstillfällen. Hon säger sig också tänka på ett visst moraliskt ansvar i och med att poängtera att alla företag borde hjälpas åt att anställa funktionsnedsatta personer. Företrädaren säger själv i följande citat:

Respondent: Ibland så tror man ju att man(.) att man är nån slags socialinrättning istället för ett arbete. Men det är ju så, man måste ju ta och ge.

Livsmedelsbutiken däremot påpekar under intervjun att ingen har varit i kontakt med dem och försökt få dem att anställa funktionsnedsatta personer. Dock har de haft en del praktikplatser men de har inte lett till några fasta anställningar. Detta motiveras av butiken att kassaarbete måste kunna utföras i tjänsten. Följande citat motiverar ståndpunkten ytterligare.

Respondent: Jag kan tycka att vi är lite för små(.)för och ha (.)för och ha alltså en anställd som inte kan sköta alltihopa. Alla anställda här kan kassan till exempel och vi måste ha en sådan verksamhet för att vi inte är så stora om man jämför med större butiker, där, där vissa verkligen bara är på sin avdelning. Så fungerar det inte riktigt här.

Förklaring till den låga andelen på reguljära arbetsmarknaden

Arbetsgivaren från livsmedelsbutiken ser som en av de största orsakerna till psykiskt funktionsnedsatta personers låga andel på arbetsmarknaden, att ingen organisation företräder dem eller hjälper dem att hitta möjliga anställningar på den reguljära arbetsmarknaden. Hon illustrerar detta genom följande citat:

Respondent: Ja, med tanke på att jag inte ens har fått in någon ansökan från någon om det. Om det är arbetsförmedlingen som sköter det eller något annat företag som sköter rekrytering åt funktionsnedsatta just för att de har svårt att komma in på arbetsmarknaden så har jag inte hört från en enda. Så det tror jag är den största anledningen, att det inte finns någon organisation som hjälper dem att komma in på arbetsmarknaden.

Intervjupersonen på caféet anser däremot att det är tidsbrist hos företagen som är den största orsaken till att det är få personer med en funktionsnedsättning på den reguljära arbetsmarknaden. Företagen har inte tid att bry sig, samt ta tid att hitta en lämplig person samt handleda denne. Hon uttrycker följande under intervjun:

Intervjuaren: Vad tror du är den främsta orsaken till psykiskt funktionsnedsattas ringa deltagande på arbetsmarknaden?

Respondent: (.) (Suckar)(.) Ja vad ska man säga då. Det är ju så här att på arbetsplatser har man inte tid att bry sig heller kanske. Det är så himla högt tempo överallt och det ska gå så himla fort och sådär. Det känner man ju själv att man måste ta(.)man måste ta en paus ibland och så där och tänka efter vad är det jag sysslar med?

Resultatdiskussion

Kapitalinnehav

Respondenterna berättar under intervjun hur de måste prioritera sina utgifter och efterlyser även en höjning av den ersättning de får för sitt deltagande i den dagliga verksamheten. Detta tyder på ett lågt ekonomiskt kapital hos personerna, där inget arbete på den reguljära arbetsmarknaden ger ett lägre ekonomiskt kapital. Vidare berättar respondenterna hur att de inte har råd att bo själva som de vill, vilket är ett ytterligare tecken på en problematisk ekonomisk situation.

När det gäller det sociala kapitalet visar forskning att många av de utvecklingsstörda personerna i Sverige säger sig vara ensamma och sakna bra kontakter med släkt, vänner och bekanta.⁷⁵ Denna bild bekräftas av mina respondenter i och med de ringa kontakter de har med sina vänner samt att de gärna skulle vilja ha mer kontakt med dem. Det sociala banden till personer utan funktionsnedsättning är små där respondenterna har få antal vänner utan funktionsnedsättning. Däremot umgås personerna mycket med andra inom den dagliga verksamheten samt träffar en hel del andra personer med funktionsnedsättningar bland annat på fritidsgården som samtliga respondenterna besöker. Detta tyder på ett bra socialt kapital inom gruppen funktionsnedsatta personer, men banden till personer utan funktionshinder är få. Detta kan bli ett problem när respondenterna vill ta sig in på den reguljära arbetsmarknaden som ju kräver kontakter,⁷⁶ vilket försvåras när vännerna som de umgås med befinner sig i liknande situation som de själva. Vidare kan detta ses ur perspektivet från Bourdieus verk ”Praktiskt förnuft” som presenterats i teoridelen i uppsatsen, där det sociala kapitalet värderas olika beroende på vilken grupp som bedömare tillhör.⁷⁷ Respondenterna själva ser sig som sociala och vissa av dem är nöjda med antalet vänner, sitt

⁷⁵ Tideman M, 2000, s. 77-78

⁷⁶ Putnam R, 2006, s.19

⁷⁷ Bourdieu P, 2004, s.23

sociala kapital, som de har, men om detta ses ur perspektivet från arbetsmarknaden blir dessa kontakter mindre värda då de inte kan förmedla en anställning till personen, trots att svaren i intervjun påvisar att respondenterna har ett socialt kapital. Detta kan påvisa en problematik, att trots att respondenterna har sociala kontakter som de kan vara nöjda med i sin vardag kan de ur arbetsmarknadens perspektiv vara värdelösa.

Den prestige och ära som gruppen funktionshindrade har, det symboliska kapitalet, påvisas av Wolfensberger att det är väldigt lågt. Funktionsnedsatta personer får alltid de lägsta rollerna i samhället vilket bygger på hur gruppen värdesätts och hur betydelsefull den är för samhället.⁷⁸ Då arbetslinjen är en viktig faktor för ett bra samhälle i dagsläget och arbetets centrala plats, förväntas arbetsföra människor att utföra ett arbete.⁷⁹ Funktionsnedsatta personer i den dagliga verksamheten som utför sitt arbete där felfritt, blir bevisligen inte tillräckligt uppskattade av samhället i övrigt vilket kan ligga till grund för ett lägre symboliskt kapital. Detta kan i sin tur påverka en stigmatisering, det vill säga att våra fördomar styr hur vi bemöter en främmande person, där fördomarna är byggda på hur attityderna ser ut i samhället mot en viss grupp. Är attityderna mot funktionsnedsatta att de har en låg social roll och på så vis även en icke-prestigefull grupp, leder detta till att vi vänder oss bort från gruppen och att vi undviker att ta kontakt med denna,⁸⁰ vilket leder till en slags segregering mellan icke- funktionshindrade och funktionshindrade personer.

Stigmatisering

Alla respondenterna från den dagliga verksamheten betonar att de är sociala personer och att de trivs med människor omkring sig. Dock framgår det under intervjun med respondenten på den reguljära arbetsmarknaden att de övriga deltagarna på den dagliga verksamheten inte var några som han kunde umgås med så bra. Han betonar flera gånger hur bra dessa arbetskamrater är på företaget samt att han möter fler kunder under sin arbetsdag idag än när han arbetade på den dagliga verksamheten. Respondenterna på den dagliga verksamheten säger sig också ha svårt att umgås med personer som till exempel är beroende av teckenspråk i sin kommunikation på grund av funktionsnedsättningen, men i övrigt trivs de bra med arbetskamraterna. Däremot vill de bort från den dagliga verksamheten för ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden, där de två respondenter som har erfarenhet av den hade i stort sett positiva upplevelser av arbetsmarknaden. Detta kan ha att göra med att respondenterna har relativt lindrig grad av funktionsnedsättning och då känner sig mer delaktighet med personer

⁷⁸ Danermark B, 2005, s.37-39

⁷⁹ <http://www.regeringen.se/sb/d/13767/a/182594>, 2011-12-19 kl 12.25

⁸⁰ Tideman M, 2000, s. 244

som inte har en funktionsnedsättning. Vidare kan en orsak vara att personerna vill komma bort från stämpeln att de är annorlunda bara för att de har en funktionsnedsättning. En av respondenterna berättar om sin framtidsdröm att bilda familj, precis som ”alla vanliga” som han uttrycker det, vilket jag tolkar som en betoning att vilja ta avstånd från att tillhöra gruppen funktionshindrade och visa att han kan ha samma drömmar som icke-funktionshindrade. Goffmans teori påvisar hur bland annat funktionsnedsatta personer blir bemötta efter funktionsnedsättningen, de blir stigmatiserade, utan att personen bakom funktionsnedsättningen blir sedd. När okända människor möter en psykisk funktionsnedsatt person blir funktionsnedsättningen det enda som de ser och bemöter, istället för den individ som bara har en nedsatt förmåga.⁸¹ Detta anser jag att respondenterna påvisar bland annat genom framtidsdrömmen som nämndes ovan men även genom en annan respondents påpekande att ingen bör behandla honom annorlunda bara för att han deltar i daglig verksamhet. Dessa svar kan vara antydningar på att de vill bort från en stigmatisering och segregering som råder i samhället vilket innebär att man bara bemöts utifrån sitt funktionshinder och inte ser hela personligheten. Ett deltagande i daglig verksamhet kan då förstärka eller symbolisera att man inte är som alla andra samt att funktionsnedsättningen är det som avgör var man arbetar och inte ser till den egna personen. I mina tre fall bör det poängteras att det är det relativt lindriga funktionsnedsättningar vilket gör att dessa personer mer än andra i gruppen upplever en önskan om att lämna sitt funktionshinder i bakgrunden.

Att de tre intervjupersonerna som har erfarenhet av daglig verksamhet vill bort från den behöver inte betyda att verksamheten är dålig. För många deltagare är den dagliga verksamheten ett riktigt jobb och den bästa arbetssituationen, där dock just dessa tre personer hellre vill arbeta på den reguljära arbetsmarknaden. Teorin om stigma av Goffman som presenterats i uppsatsen från boken ”Stigma, den avvikandes roll och identitet” belyser just hur funktionsnedsättningen är det som blir det mest framträdande och att personen bakom funktionshindret inte blir sedd.⁸² Kanske kan det även detta höra ihop med att respondenterna inte har några vänner utan funktionsnedsättning, då det blir en stigmatisering av respondenterna då funktionsnedsättningen är det som framträds och tas avstånd ifrån av de icke-funktionshindrade personerna, då de avviker från det normala.⁸³ Vidare påvisar teorin hur samhällets förmedling av en likhet alla människor emellan, med samma rättigheter, men samtidigt påpekar att något hos en person är annorlunda, som visar sig i svaren från

⁸¹ Goffman E, 2001, s.14

⁸² Goffman E, 2001, s.13

⁸³ Tideman M, 2000, s. 244

företagen.⁸⁴ Butiken poängterar att funktionsnedsatta personer inte kan genomföra alla de arbetsuppgifter som ingår i tjänsten.

Kontakten med arbetsmarknaden

Kontakten med arbetsmarknaden kan också bidra med det som Wolfensbergers teori anger som lösningen på den låga sociala rollen som funktionsnedsatta får, en inkludering de sociala grupperna emellan.⁸⁵ Ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden för psykiskt funktionsnedsatt person kan alltså leda till en bättre och högre social roll åt gruppen. Genom att en funktionsnedsatt person kan visa vad den kan trots sitt funktionshinder, kan attityder hos andra om gruppen förändras och på så sätt leda till högre förväntningar på funktionsnedsatta personer, dock rimliga sådana bör poängteras. Detta kan i sin tur öka funktionsnedsatta personers sociala position och på så sätt få en mer betydelsefull position i samhället.⁸⁶

Två av respondenterna har tack vare sina föräldrar fått kontakt med den reguljära arbetsmarknaden. Men dessa anställningar tog snabbt slut bland annat på grund av för svåra arbetsuppgifter. För att öka sina chanser på arbetsmarknaden har alla respondenter deltagit i den dagliga verksamheten, vilket även har ökat respondenternas sociala kapital. I och med att personal och andra anställda kan förmedla arbetsplatser, praktik och kontakter på arbetsmarknaden, ökar chanserna för deltagarna att få ett arbete som passar dem på den reguljära arbetsmarknaden. En av respondenterna fick komma till ett företag på den reguljära arbetsmarknaden istället för att arbeta inom den dagliga verksamheten, då detta var en bättre situation för honom. När han själv skulle ordna en arbetsplats med hjälp av sitt dåvarande sociala kapital, sin förälder, blev det inte den arbetssituation som han förväntat sig samt att trivseln inte var den bästa. Han fick arbete på en butik men i likhet med forskning i uppsatsen,⁸⁷ blev det en del överkrav på honom som resulterade i att han inte trivdes på den arbetsplatsen.

Samtliga respondenter vill till den reguljära arbetsmarknaden. En av respondenterna vet inte vad han kan tillföra till ett företag men att han gärna skulle vilja arbeta där. Han vet heller inte vad hans bästa egenskaper är samt varför en arbetsgivare skulle vilja anställa honom. För att belysa dessa svar ur de delar av Wolfensbergers teori som återfinns i teoridelen i uppsatsen, kan följande resonemang göras. Som tidigare nämnts om

⁸⁴ Goffman E, 2001, s.129

⁸⁵ Danermark B, 2005, s.41

⁸⁶ Danermark B, 2005, s.41-42

⁸⁷ Larsson P.O, 2006, s.177

teorin, bildas ofta personens självbild av hur samhället och personerna runt denne bemöter och förväntar sig av gruppen som individen tillhör.⁸⁸ Denna respondent har låga förväntningar på sig själv och vet inte hur han ska kunna ta sig in på den reguljära arbetsmarknaden, enligt min uppfattning av svaren. Han vet inte vad han kan tillföra till ett företag samt hur arbetsgivarna ser på att han har en funktionsnedsättning. Detta kan vara ett exempel på hur samhället har låga förväntningar på en person med funktionsnedsättning och hur dess attityder resulterar i att personen själv får denna bild av sig.⁸⁹ En annan reflektion kring just detta ämne med denna respondent, är att kunskap och information kanske skulle kunna förändra hans sätt att se på sig själv. Respondenten efterfrågar mer kunskap kring hur arbetsgivare tänker samt information om var han kan arbeta i framtiden, vilket kanske också skulle gynna honom då han skulle få reda på hur hans chanser ser ut på arbetsmarknaden. Visserligen skulle det kanske också kunna ha en negativ följd i och med att han eventuellt skulle få reda på att han inte kan få ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden som han så gärna vill. Dock kan jag ifrågasätta detta motargument då projektet IPS som presenterats i uppsatsen, skulle kunna förändra situationen i och med att enbart se till individen själv och dess motivation för att sedan direkt på en arbetsplats ge det stöd till respondenten som den behöver.⁹⁰ Vidare kan svaren i intervjuerna med arbetsgivarna visa på en anpassningsförmåga hos företag så att arbetssituationen blir anpassad efter arbetstagarens förutsättningar.

En annan aspekt av problematiken kring daglig verksamhet och den reguljära arbetsmarknaden är hur relationen mellan dem ser ut. En av respondenterna uttrycker ett önskemål om en starkare koppling mellan företag och den dagliga verksamheten. Kanske kan detta vara en relation som bör förstärkas som skulle öka en inkludering av psykiskt funktionsnedsatta och personer utan funktionsnedsättning. Även detta har i teoriavsnittet belysts i uppsatsen, där delar av Wolfensbergers teori förespråkar en inkludering mellan grupperna på arbetsplatser och bostäder.⁹¹ Men den dagliga verksamheten har redan i dagsläget även en viss koppling till arbetsmarknaden då en av respondenterna fått kontakt med ett företag på den reguljära arbetsmarknaden tack vare den dagliga verksamheten.

Den dagliga verksamheten kan också leda till att deltagaren får ett ökat socialt kapital, där olika företagsplatser kan leda till kontakter som deltagaren annars inte skulle kunna få. När två av respondenterna själva ordnat anställningar med det sociala kapital de då haft, sina föräldrar, resulterade det i arbetsuppgifter som inte var uppskattade av dem. En av

⁸⁸ Danermark B, 2005, s.41-42

⁸⁹ Danermark B, 2005, s.42

⁹⁰ Forskning om funktionshinder pågår, 4/2010, s.4

⁹¹ Danermark B, 2005, s.41

dessa respondenter som i dagsläget är på ett företag förmedlat av just den dagliga verksamheten, trivs han bra både med arbetsuppgifter och arbetskamrater. Den dagliga verksamheten rustar även deltagarna för att kunna delta på den reguljära arbetsmarknaden en dag vilket två respondenter betonar. Detta tyder på att trots att företagen som intervjuats säger att de ser till individens färdigheter och anpassar arbetssituationen efter dem, måste de funktionsnedsatta personerna delta i daglig verksamhet för att lära sig att arbeta på den reguljära arbetsmarknaden. Givetvis bör det visas hänsyn till funktionsnedsättningen och att denna innebär en del svårigheter, som kan leda till att ett arbete inom den dagliga verksamheten är det bäst lämpade för denne. Men alla tre respondenter vill vara på den reguljära arbetsmarknaden där en av dem lyckats hitta en arbetsplats där han trivs. Detta kan tolkas som att det är någon annan som bestämmer än respondenten själv, ifall denne klarar ett jobb på den reguljära arbetsmarknaden eller inte. Detta går emot projektet IPS som berättats om i uppsatsen, där man inte enbart ska se funktionsnedsättningen och på så sätt öva sig till att bli så som arbetsmarknaden vill, utan befinna sig på en arbetsplats för att där på plats få rätt stöd som behövs för att klara av arbetsuppgifterna.⁹²

En av respondenterna vet ännu inte riktigt vad hans funktionsnedsättning egentligen innebär, men poängterar att han inte klarar vissa saker. Det som han inte klarar av skulle kanske ändå kunna övervinnas med rätt stöd på de arenor där han vill delta i samhället. Samtidigt kan frågan ställas ifall det verkligen är enbart personen med funktionsnedsättning som ska anpassa sig samt vara i behov av stöd för att kunna delta fullt ut, eller om samhället kan göra mer för att anpassa sig till den funktionsnedsattas behov och förutsättningar. Detta kan exemplifieras med intervjun med livsmedelsbutiken där praktikanterna får handledning i arbetet, vilket resulterat i att de kan genomföra nästintill samma arbetsuppgifter som de övriga anställda. Kanske skulle även respondenten som inte vet vad hans funktionsnedsättning innebär, klara ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden om han fick rätt stöd på plats och där kunna fortsätta sin utveckling. Samtidigt skulle det vara mer positivt enligt mig att samhället förmedlade och såg till det som respondenterna kan och inte enbart vad de inte kan.

Segregering

Den situation som respondenterna befinner sig i på fritiden, där de främst deltar i aktiviteter riktade till funktionsnedsatta personer har också visat sig i den tidigare forskningen som jag tagit upp. På samma sätt som här deltar personer med funktionsnedsättningar i Australien

⁹² Forskning om funktionshinder pågår, 4/2010, s.4

mest för sig själva, trots att de aktiviteter som de deltar i riktar sig till alla i samhället.⁹³ Detta stämmer även överrens med en av respondenterna då han enbart besökte badhus på arbetstid med den dagliga verksamheten, men inte annars. Detta kan också ha ett samband med vänskapskretsen i och med att han saknar vänner att umgås med på fritiden, vilket kan påverka i vilken grad han vill utföra aktiviteter. Dock har två respondenter varsin kontaktperson som fungerar som en kompis för dem, som de kan genomföra fler aktiviteter med, bland annat besöka sportevenemang. Respondenterna lägger stor vikt vid sina kontaktpersoner där framförallt en av respondenterna även har försökt behålla kontakt med sin tidigare kontaktperson. Detta förstärker den bild som forskningen i uppsatsen tagit upp, där avlönade personer har stor betydelse för den funktionsnedsatta personen.⁹⁴ Goffmans teori belyser också hur personer genom bland annat genom sitt yrke blir fullt inkluderade i den stigmatiserade personens vardag,⁹⁵ i det här fallet kontaktpersonen, som med sin kunskap kan bemöta den funktionsnedsatta personen på bästa sätt, vilket eventuellt även kan visas genom respondenternas uppskattning av kontaktpersonen. Samband kan även ses till en av mina respondenter som ser personalen på gruppboendet där denne ibland bor, som vänner samt att det är dessa personer som han ser framemot att träffa när han ska vistas där, vilket ytterligare visar hur kunskap och rätt bemötande påverkar individerna.

En reflektion som jag personligen får efter svar från respondenter samt inläsning på tidigare forskning och teori, är att den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden kanske kan grunda sig i en segregering i samhället. Detta har jag ingen forskning som bekräftar, men vad som framkommer under uppsatsen är detta en slutsats som min undersökning pekar på, men som inte kan fastställas vetenskapligt. Slutsatsen grundar sig på att respondenterna i den dagliga verksamheten inte har några vänner som inte har en funktionsnedsättning, samtidigt som de i princip enbart deltar i aktiviteter som riktar sig specifikt till funktionsnedsatta personer, med ett undantag där en respondent ibland deltar i sportevenemang som riktar sig till båda grupperna. Vidare deltar respondenterna i aktiviteter som riktas till alla i samhället så som badhus, i grupp, tillsammans med andra funktionsnedsatta personer från den dagliga verksamheten. Detta blir ett problem då det krävs kontakter och sociala nätverk för att få en anställning på den reguljära arbetsmarknaden,⁹⁶ vilket försvårar situationen för de psykiskt funktionsnedsatta personerna att få en anställning, på grund av den låga grad kontakt med icke funktionshindrade som kan förmedla möjlig

⁹³ Johnson H, 2010, s.184

⁹⁴ Johnson H, 2010, s.176

⁹⁵ Goffman E, 2001, s.37-38

⁹⁶ Putnam R, 2006, s.19

anställningar. En av arbetsgivarna som intervjuats betonar att hon aldrig privat eller genom arbetet möter en psykiskt funktionsnedsatt person trots att hon gärna skulle vilja det. Samtidigt visar den forskning som presenterats i uppsatsen hur människan vänder sig bort från det som är avvikande⁹⁷ samt att genom fördomar om olika grupper i samhället ligger till grund för det bemötande vi ger någon.⁹⁸ Annan forskning visar att okunskap är orsaken till att arbetsgivare inte anställer en funktionsnedsatt person,⁹⁹ som i sin tur pekar på en stigmatisering där funktionsnedsättningen är det som framträds och inte personen bakom. Det bör påpekas att resultaten från min undersökning även visar på en stark inkludering inom gruppen psykisk funktionsnedsättning i och med de gemensamma aktiviteter som respondenterna nämner att de deltar i.

Inkludering

Givetvis måste det visas hänsyn till personens funktionsnedsättning för att arbetssituationen ska bli så bra som möjligt och för att risken för överkrav ska minska. En av respondenterna blev förmodligen utsatt för detta då han arbetade i butik, där tillräckligt med hänsyn till funktionsnedsättningen inte gavs. Han valde då att delta i daglig verksamhet istället där han inte trivdes med arbetskamraterna men med arbetsuppgifterna. Antagligen var dessa arbetsuppgifter anpassade och var på en sådan nivå att han kunde genomföra dessa utan risk för överkrav. Efter en tid i daglig verksamhet fick respondenten hjälp med att komma till ett företag på den reguljära arbetsmarknaden där han trivs både med arbetsuppgifter och arbetskamrater. Den dagliga verksamheten är alltså, grundad på respondenternas åsikter, en bra verksamhetsform men att den kan riskera att bidra till en segregering. Andra saker som bör förbättras med verksamheten är enligt respondenterna, mer variation i arbetsuppgifterna samt en starkare koppling till den reguljära arbetsmarknaden.

En slutsats som resonemangen ovan leder till är att det krävs mer kunskap hos företagen för att kunna erbjuda och anpassa anställningarna efter de olika individuella förutsättningarna. En av arbetsgivarna som intervjuades förstärkte denna bild genom att intyga att denne sällan möter en funktionsnedsatt person varken genom arbetet eller i privatlivet. I de olika inkluderingsprojekt i forskarvärlden där funktionsnedsatta personer deltar för att ge forskningen den rätta inriktningen samt expertkunskap om ämnet, visade det sig dock att även här blev det problematik när undervisning skulle genomföras med traditionell undervisning. Den funktionsnedsatta personen kunde inte ta till sig informationen

⁹⁷ Tideman M, 2000, s. 246

⁹⁸ Goffman E, 2001, s.14

⁹⁹ Sjöberg M, 2002, s.43

på detta sätt, vilket resulterade i att nya metoder av undervisning till forskningsdeltagande införts där man möter de enskilda individernas behov¹⁰⁰, vilket fler arbetsplatser bevisligen också måste göra för att öka andelen psykiskt funktionsnedsatta på arbetsmarknaden.

Båda respondenterna som arbetar på den dagliga verksamheten anger att syftet med deras deltagande är att en dag kunna bli anställd på den reguljära arbetsmarknaden. Verksamheten ska bidra till en ökad möjlighet att arbeta på ett företag där de förmågor som i dagsläget förhindrar dem att anställas där försöks att övervinnas, enligt de själva. Detta är en motsats till det tillvägagångssätt som projektet IPS arbetar med. Genom att först se till vad individen vill arbeta och se till dennes motivation, kan hela arbetsmarknaden vara öppen för möjliga anställningar, där sedan rätt stöd direkt på plats underlättar arbetsituationen och leder till att personen kan behålla sin anställning.¹⁰¹ Till viss del antyder ett av företagen, livsmedelsbutiken, i intervjun att de som praktiserar hos dem med psykisk funktionsnedsättning får handledning av en person från affären vilket gör att de kan klara av sin arbetsituation. Även caféet förmedlar en bild av att de accepterar de som blir anställda som de är, samt att de får genomföra arbetet utefter egna förmågor. Även inom forskarvärlden ordnas projekt och kurser för att få fler funktionsnedsatta att delta i den forskning som trots allt handlar om dem. En inkludering i en forskarprocess där det är de som vet hur vardagen är, kan föra sin talan för att kunna betona det som behöver förbättras och förändras med forskning som grund, till exempel boendemiljö på olika gruppboenden.¹⁰² En av de tillfrågade arbetsgivarna i min undersökning svarar följande citat som påvisar en vilja till en bättre inkludering mellan icke- och funktionsnedsatta personer.

Respondent: Men jag tycker att det är(.) alltså jag skulle tycka att det vore kul med mer respons från(.) från just handikappade, alltså jag har knappt mött någon förutom via praktik från skolan, då det är det enda jag i princip har mött dem. Det skulle man ju vilja ha mera av.

Arbetsgivaren påpekar även att det inte finns någon organisation som företräder de funktionshindrade att ta sig ut på arbetsmarknaden det vill säga förmedla arbete åt dem, samt att arbetsförmedlingen inte letat möjliga anställningar hos dem. Arbetsgivaren från caféet däremot säger det motsatta, och antyder att de ofta blir kontaktade för att erbjuda anställningar. Detta kan vara ett bevis på att även arbetsgivarna själva måste visa sig aktiva och erbjuda möjliga platser, samt visa att de också finns som potentiella arbetsgivare. Vidare kan frågan ställas varför inte livsmedelsbutiken blivit tillfrågad i större utsträckning då butiken trots allt erbjuder praktikplatser för psykiskt funktionsnedsatta personer.

¹⁰⁰ Forskning om funktionshinder pågår, 3/2010, s.3

¹⁰¹ Forskning om funktionshinder pågår, 4/2010, s.4

¹⁰² Bigby C, & Frawley P, 2010, s. 53

Ekonomins påverkan

En annan faktor som kan vara bidragande till detta resonemang är de ekonomiska förutsättningarna, där de som har det sämst i samhället är psykiskt funktionsnedsatta med en utvecklingsstörning, på grund av att de sällan har ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden.¹⁰³ I en av respondenternas fall utför han ett arbete som vilken annan anställd som helst, men den ersättning han får är ersättning från försäkringskassan, vilket gör honom betydligt mer ekonomiskt utsatt än de övriga på arbetsplatsen. Respondenten poängterar dock att det viktigaste med ett arbete inte är pengarna utan bra arbetskamrater vilket de två andra respondenterna också instämmer i. De ser även vikten i att överhuvudtaget ha något att göra vilket ett arbete innebär, och att den ekonomiska ersättningen för arbetet de utför kommer i andra hand. Däremot skulle alla vilja se en ökning av ersättningen de får, men de är blygsamma i dessa önskemål och poängterar att det nog är svårt att genomföra samt att alla måste anpassa sig efter de ekonomiska medel som man har. Mycket av de aktiviteter som finns att delta i ute i samhället kostar dock pengar. Pengarnas betydelse kan också förstärka en segregering där de som inte har råd med vissa aktiviteter kan inte delta och blir då utanför. Aktiviteterna som både funktionsnedsatta och icke-funktionsnedsatta kan delta i kostar pengar vilket kan leda till att dessa prioriteras bort ifall det är för dyrt, vilket inte är till fördel för inkluderingen grupperna emellan.

Ekonomiska faktorer kan också påverka företag där en intervjuad arbetsgivare säger att deras arbetsplats är för liten för att kunna ha en anställd som inte kan genomföra alla arbetsuppgifter. Olika ersättningar från bland annat arbetsförmedlingen och försäkringskassan finns att tillgå vilket syftar till att de ekonomiska påfrestningarna för ett företag ska minska om de anställer en person med reducerad arbetsförmåga.¹⁰⁴ I motsats till detta visar den forskning som presenterats i uppsatsen, att det är just på de små arbetsplatserna som inkluderingen är som bäst mellan de funktionsnedsatta arbetstagarna och de icke-funktionsnedsatta arbetstagarna.¹⁰⁵

Slutdiskussion och Slutsatser

En av slutsatserna som jag kan dra av mina resonemang samt en av de förklaringar som kan finnas till psykiskt funktionsnedsattas låga andel på arbetsmarknaden, är framförallt bristen på det sociala kapitalet, det vill säga de sociala banden till icke-funktionshindrade. Genom få

¹⁰³ Tideman M, 2000, s. 57-58

¹⁰⁴ http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000476/lonebid_ag.pdf, 2011-12-09 kl. 14.23

¹⁰⁵ Larsson P.O, 2006, s.147

bekanta och vänner med kontakter på arbetsmarknaden försvåras de funktionsnedsatta personernas chanser till möjliga anställningar på den reguljära arbetsmarknaden.

En annan förklaring kan grunda sig i en segregering mellan funktionsnedsatta och icke-funktionsnedsatta i samhället i stort. Intervjupersonerna från den dagliga verksamheten umgås som tidigare nämnts enbart med andra med funktionsnedsättning samt att de aktiviteter som de deltar i är riktade till just funktionsnedsatta personer. Dessa aktiviteter kan bidra till ett ökat socialt kapital inom gruppen funktionsnedsatta personer och det bör poängteras att dessa aktiviteter förmodligen har stor betydelse samt är rätt anpassade efter olika funktionsnedsättnings behov. Men övriga aktiviteter riktade både till de med och utan funktionsnedsättning, görs sällan inkluderande med det övriga samhället, utan enbart i grupp med övriga personer från till exempel den dagliga verksamheten.

Denna segregering grupperna emellan kan även ha en påverkan på arbetsgivarnas vilja att anställa en funktionsnedsatt person. Genom att sällan eller aldrig ha kontakt med personer som har en funktionsnedsättning, minskar chansen till ökad kunskap. Detta kan förstärka en stigmatisering i och med att möjligheten till att möta och se personen ”bakom” funktionshindret är få, vilket leder till en okunskap där funktionsnedsättningen blir det som är det mest framträdande istället för att se hur personen är egentligen. Denna stigmatisering kan leda till ett avståndstagande som i sin tur förstärker segregeringen. Resultatet blir en ond cirkel där själva orsaken troligen är att vi vänder oss bort från det avvikande. Om en arbetsgivare har bristande kunskaper kring funktionsnedsättningar som en av mina intervjurespondenter från livsmedelsbutiken påpekar, är detta ytterligare en av förklaringarna till den låga andelen psykiskt funktionsnedsatta på den reguljära arbetsmarknaden.

Företagens verksamhet och arbetssituation kan också vara ett hinder för att kunna bli anställd för den funktionsnedsatta personen. De intervjuade arbetsgivarna berättar om en stressig situation som inte är lämpad för vissa funktionsnedsättningar men att arbetsplatserna ändå försöker anpassa sig. Även företagets storlek kan påverka hur väl de funktionsnedsatta arbetstagarna har en bra arbetssituation med trivsel och inkludering. Större arbetsplatser leder till sämre inkludering för de funktionshindrade personerna som i sin tur leder till att många känner sig utanför trots sin anställning. Dock finns det en del möjligheter till inkluderande anställningar, bland annat inom forskningsprojekt på universitet samt inom mindre företag, men där de små företagen tyvärr inte anställer på grund av ekonomiska orsaker.

Arbetsgivarna i min undersökning anser att de främsta anledningarna till den låga anställningsgraden är tidsbrist hos arbetsgivarna, att hinna lära upp, handleda och fundera över om företaget kan anställa en funktionsnedsatt person. En annan förklaring var arbetsförmedlingens eller andra rekryteringsorganisationers frånvaro hos företaget.

Mycket av det som kommit fram utifrån uppsatsen kan ha en inverkan och upplevas av deltagarna själva i den dagliga verksamheten. Genom att se alla de hinder som finns för att kunna komma in på arbetsmarknaden, väljs kanske en plats på en daglig verksamhet istället för att söka jobb, för att lära sig mer och förbättra sig tills att en dag kunna delta på arbetsmarknaden.

Framtida forskning

Efter att ha genomfört denna uppsats har fler områden upptäckts som skulle kunna vara intressanta att undersöka vidare. Framtida forskning inom ämnet skulle kunna vara att se hur stor grad ett deltagande i den dagliga verksamheten leder till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Andra områden skulle kunna vara att kvantitativt se vad deltagarna själva tror om sina chanser på arbetsmarknaden eller huruvida arbetsgivare ser på att anställa funktionsnedsatta personer. Jag ser det även som intressant att i en större studie bekräfta eller förkasta hypotesen ifall ett segregerat samhälle mellan psykiskt funktionsnedsatta och icke funktionshindrade existerar samt ifall det leder till sämre chanser för ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Självkritik

I efterhand har jag blivit medveten om att det varit bättre om jag utgått från begreppet sociala nätverk istället för socialt kapital i uppsatsen, och knutit an detta till respondenterna, då detta begrepp innefattar det som jag egentligen menat och ville belysa i uppsatsen. Vidare är definitionerna av begreppet socialt kapital från Bourdieu och Putnam skilda åt, vilket inte framgår särskilt tydligt i uppsatsen. Detta kan innebära ett problem för läsaren då jag nästintill sammanfört uppfattningarna i ett och samma begrepp, socialt kapital.

Referenser

Arbetsförmedlingen,

http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000476/lonebid_ag.pdf,
20111209

Backman Jarl, 2008, *Rapporter och uppsatser*, Lund: Studentlitteratur

Bigby Christine & Frawley Patsie, 2010, Reflections on doing inclusive research in the
“Making Life Good in the Community” study, *Journal of Intellectual & Developmental
Disability*, vol 35, nr 2, sid. 53–61

Bourdieu Pierre, 2004, *Praktiskt förnuft, bidrag till en handlingsteori*, Göteborg: Daidalos

Broadly Donald, 1990, *Sociologi och epistemologi, Om Pierre Bourdieus författarskap och
den historiska epistemologin*, Stockholm: HLS Förlag, PDF version

Bryman Alan, 2009, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber

Danermark Berth, 2005, *Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp*, Lund:
Studentlitteratur

Dannefjord, P. (1999). *Metod och problem – en inledning till sociologisk analys*. Växjö:
Institutionen för samhällsvetenskap

Forskningsrådet, http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/H0014.pdf , 20111114

Giddens Anthony, 2009, *Sociologi*, Lund: Studentlitteratur

Gilje Nils & Grimen Harald, 2009, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Göteborg:
Daidalos

Goffman Erving, 2001, *Stigma, den avvikandes roll och identitet*, Stockholm: Prisma

Johnson Hilary, Douglas Jacinta, Bigby Christine & Iacono Teresa, 2010, The pearl in the
middle: A case study of social interactions in an individual with a severe intellectual
disability, *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, vol 35, nr 3, sid. 175-186

Köhler Lennart, 2010, Forskningen tjänar på fler kockar, från forskningsobjekt till medaktör, *Forskning om funktionshinder pågår*, nr 3, sid. 2-3

Köhler Lennart, 2010, Jobb först- stöd sedan, *Forskning om funktionshinder pågår*, nr 4, sid.4-5

Kvale Steinar, 2009, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

Larsson Per Olof, 2006, *Arbetsplatskultur, socialt stöd och arbetets mening*, Göteborg: Skriftserien 2006:1 Göteborgs universitet

Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/arbetslinjen>, 2011-09-27

Notisum, <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930387.htm>, 2012-01-27

Putnam Robert, 2006, *Den ensamme bowlaren*, Stockholm: SNS

Regeringen, <http://www.regeringen.se/sb/d/13767/a/182594>, 2011-12-19

Rienecker Lotte & Jørgensen Peter Stray, 2009, *Att skriva en bra uppsats*, Malmö: Liber

Riksdagen, <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1993:387>, 20110927

Sjöberg Malena, 2002, *Arbetsliv och funktionshinder*, Lund: Studentlitteratur

Socialstyrelsen, <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/funktionsnedsattningochfunktio>, 20110927

Tideman Magnus, 2000, *Perspektiv på funktionshinder och handikapp*, Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1 Intervjuguide till deltagare på daglig verksamhet

Bakgrund

Ålder, kön, tid på verksamhet, arbetsuppgifter, arbetstider

Valprocess vid val av daglig verksamhet, anhörigas roll

Fritid

Vänner, familj

Boendeform, fritidsintressen

Aktiviteter på fritiden, utbud, med vem?

Situation på daglig verksamhet

Arbetsuppgifter

Arbetskamrater

Hur upplevs arbetet?

Förändringsarbete enligt personen själv

Vad kan bli bättre, sämre

Kontakt med företag

Praktik

Arbetskamrater daglig verksamhet och på reguljär arbetsmarknad

Krav på arbetstagare på reguljär arbetsmarknad

Åsikt till beslutsfattare om daglig verksamhet

Arbetets betydelse

Drömmar, framtidsutsikter

Drömmar

Vad vill man helst göra, var vill man jobba

Pengarnas betydelse

Familj och vännernas betydelse

Bilaga 2 Intervjuguide till företag

Situation på företag

Hur många anställda är det på er arbetsplats idag?

Har ni någon i dagsläget med funktionsnedsättning som jobbar hos er?

Varför inte /Vet du vilken slags funktionsnedsättning dessa personer har?

Skulle ni vilja anställa personer med psykisk funktionsnedsättning? Varför/varför inte?

Skulle du säga att en funktionshindrad person får utföra samma arbetsuppgifter som en icke funktionshindrad person?

Hur skiljer sig dessa arbetsuppgifter åt?

Vad är det för främsta kompetenser som krävs i en anställning hos er förutom ren yrkeskunskap?

Arbetsplatsens anpassningsförmåga

Tror du personligen att en person med en psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning skulle kunna arbeta hos er?

Vad skulle krävas av er som organisation, när det gäller t.ex. stöd och anpassning ifall en person med psykisk funktionsnedsättning var anställd hos er?

Skulle ni vilja ha praktikanter från daglig verksamhet hos er?

Varför/ varför inte/ Hur länge har ni erbjudit praktikplatser?

Kan dessa praktikplatser leda till fasta tillsvidareanställningar?

Tror du att det finns personer med funktionsnedsättning som skulle vilja jobba hos er?

Skulle ni som arbetsplats vara positiva till att delta i projekt där man försöker öka psykisk funktionsnedsatta på reguljär arbetsmarknad, med stöd från olika stödpersoner utifrån (t.ex. från daglig verksamhet, assistent etc.)? Varför/ varför inte?

Uppfattning om psykiskt funktionsnedsatta personers ringa deltagande på arbetsmarknaden

Vad tror du personligen är den främsta orsaken till att så få psykiskt funktionsnedsatta finns på reguljära arbetsmarknaden?

Är ni som företag beredda att anpassa arbetsmiljö, tider, stödpersoner m.m. hos er för att få fler psykiskt funktionsnedsatta i arbete på reguljär arbetsmarknad?

/Hur har ni anpassat er verksamhet, arbetsmiljö, tider, stödpersoner m.m. hos er för att ge psykiskt funktionsnedsatta en bättre arbetsituation?

Är det något som du skulle vilja tillägga kring ämnet?